

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Факультет управління
Кафедра журналістики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**на тему «Роль української правозахисної журналістики
у російсько-українській війні»**

Виконала: студентка групи ЖР 19-1
спеціальності 061 «Журналістика»

Безбородько Ю.О.

Керівник:

д.н. з держ.упр., професор Дрешпак В.М.

Дніпро 2023

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на тему:

«Роль української правозахисної журналістики у російсько-українській війні»

Виконавець: студентка групи ЖР19-1 Безбородько Ю. О.

Керівник: д. н. держ. упр., професор Дрешпак В. М.

Кваліфікаційна робота: 51 с., 50 джерел, 2 додатки.

Об'єкт дослідження: правозахисна журналістика.

Предмет дослідження: роль української правозахисної журналістики у російсько-українській війні.

Мета роботи: на основі аналізу ролі української правозахисної журналістики у російсько-українській війні створити інформаційний продукт (сценарій та відеоматеріали до пілотного випуску авторської телепрограми) про роботу адвокаційних журналістів в Україні.

Одержані висновки та їх новизна: систематизовано наукові підходи щодо розуміння сутності та завдань правозахисної журналістики, а також документальні матеріали щодо стану і ролі правозахисної журналістики в Україні, зокрема на тимчасово анексованому півострові Крим.

Практичне значення: створено відеоматеріали та сценарій пілотного випуску авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова». Проект базується на опублікованих авторкою телевізійних сюжетах відповідної тематики на платформах ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України», телеканалі Freedom та на каналах UATV English та UATV Arabic.

Ключові слова: правозахисна журналістика, російсько-українська війна, анексований півострів Крим, захист прав людини, злочини російської армії на території України, журналістика на тимчасово окупованих територіях.

SUMMARY

qualification work on the topic:

«The role of Ukrainian human rights journalism in the Russian-Ukrainian war»

Author: student of the group ZhR 19-1 Bezborodko Y. O.

Supervisor: doctor of public administration, professor Dreshpak V. M.

Qualification work: 51 pages, 50 sources, 2 appendices.

Research object: human rights journalism.

The subject of the study: the role of Ukrainian human rights journalism in the Russian-Ukrainian war.

The purpose of the work: based on the analysis of the role of Ukrainian human rights journalism in the Russian-Ukrainian war, to create an information product (script and video materials for the pilot release of the author's TV program) about the work of advocating journalists in Ukraine.

Obtained conclusions and their novelty: scientific approaches to understanding the essence and tasks of human rights journalism are systematized, as well as documentary materials on the state and role of human rights journalism in Ukraine, in particular on the temporarily annexed Crimean peninsula.

Practical significance: video materials and a script for the pilot release of the author's program «Russia's crimes against human rights defenders and journalists of Crimea. The future of the Ukrainian peninsula». The project is based on the author's published television stories on the relevant topic on the platforms of the State Enterprise «Multimedia Platform for Foreign Languages of Ukraine», the Freedom TV channel and the UATV English and UATV Arabic channels.

Keywords: human rights journalism, the Russian-Ukrainian war, the annexed Crimean peninsula, protection of human rights, crimes of the Russian army on the territory of Ukraine, journalism in the temporarily occupied territories.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПРАВОЗАХИСНА ЖУРНАЛІСТИКА: СУТНІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ..	7
1.1 Поняття правозахисної журналістики.....	7
1.2 Журналістика й захист прав людей у світлі інклюзивного підходу	11
1.3 Міжнародний вимір правозахисної журналістики	17
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ЖУРНАЛІСТИКА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	22
2.1 Правозахисні медіа в Україні.....	22
2.2 Правозахисна журналістика у зоні бойових дій та на тимчасово окупованих рф територіях України	28
2.3 Українська правозахисна журналістика на тимчасово анексованому півострові Крим.....	31
РОЗДІЛ 3. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ «ПЛОТНИЙ ВИПУСК АВТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ «ЗЛОЧИНИ РОСІЇ ПРОТИ ПРАВОЗАХИСНИКІВ ТА ЖУРНАЛІСТІВ КРИМУ. МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО ПІВОСТРОВА»».....	37
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Революції, мітинги та протести, фальсифіковані вибори, анексія Криму у 2014 році, згодом російська окупація частин Донецької та Луганської областей України, повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 року. У контексті цих процесів виникла та розвивалася українська правозахисна журналістика.

Актуальність теми полягає в тому, що сучасна правозахисна журналістика України, її особливості та перспективи досліджені саме через призму новітньої української історії і війни, що триває на теренах країни. Але нові порушення прав та свобод людини, які тільки примножилися після повномасштабного російського вторгнення, де країна-агресор Росія порушує конвенції та загальноприйняті правила ведення війни щодо цивільного населення, вчиняючи злочини проти людяності, докорінно змінює форму, умови роботи та задачі адвокаційної та правозахисної журналістики. Україна отримує унікальний досвід роботи правозахисної журналістики – в еміграції, в окупації, у зонах активних бойових дій та в тилу.

Мета кваліфікаційної роботи: на основі аналізу ролі української правозахисної журналістики у російсько-українській війні створити інформаційний продукт (сценарій та відеоматеріали до пілотного випуску авторської телепрограми) про роботу адвокаційних журналістів в Україні.

Для досягнення поставленої мети поставлені такі **завдання**:

- розкрити поняття правозахисної журналістики;
- розглянути роль журналістики у захисті прав людей в Україні з позицій інклюзивного підходу;
- окреслити міжнародний вимір правозахисної журналістики;
- проаналізувати діяльність правозахисних медіа в Україні;
- описати роль і завдання правозахисної журналістики у зоні бойових дій та на тимчасово окупованих рф територіях України;
- охарактеризувати стан правозахисної журналістики на тимчасово анексованому півострові Крим і визначити її місце у процесі деокупації Криму;

– створити відеоматеріали та розробити сценарій пілотного випуску авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова».

Об'єктом дослідження є правозахисна журналістика.

Предметом дослідження є роль української правозахисної журналістики у російсько-українській війні.

Під час виконання роботи було використано ряд **методів наукового дослідження**, зокрема методи: описовий (описано розвиток української правозахисної журналістики), порівняльний (порівняно українську правозахисну журналістику з міжнародною), а також системний підхід (розглянуто правозахисну журналістику на тимчасово окупованих через призму подій російсько-української війни). Інформаційною базою кваліфікаційної роботи послужили дослідження І. Бахман, С. Брошкової, С. Вайсборда, І. Виртосу, Т. Іванюхи, М. МакКласкі, Ю. Мі Кім, М. Смерконіш, К. Фішер та інших авторів, а також міжнародні документи та методичні матеріали у сфері правозахисної діяльності журналістів, публікації у медіа за темою кваліфікаційної роботи.

Новизна одержаних результатів полягає у систематизації наукових підходів щодо розуміння правозахисної журналістики, а також документальних матеріалів щодо стану і ролі правозахисної журналістики в Україні, зокрема на тимчасово анексованому півострові Крим.

Практичне значення роботи полягає у створенні відеоматеріалів та сценарію пілотного випуску авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова». Проєкт базується на опублікованих авторкою телевізійних сюжетах відповідної тематики на платформах ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України», телеканалі Freedom та на каналах UATV English та UATV Arabic.

Робота також пройшла апробацію в рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції Запорізького національного університету «Соціальні комунікації у становленні та розвитку української державности та громадянського суспільства. Стратегіями, нарративами, технологіями та смислами» (21 грудня 2022 р.) [3].

РОЗДІЛ 1. ПРАВОЗАХИСНА ЖУРНАЛІСТИКА: СУТНІСНІ ОСОБЛИВОСТІ

1.1 Поняття правозахисної журналістики

Правозахисна журналістика – це журналістська практика в Україні, головний фокус якої – це захист та контроль за дотриманням прав і свобод людей. У такому форматі журналістики, яка містить увесь основний функціонал журналістики, сам журналіст переходить із ролі стороннього спостерігача, що піклується про неупередженість та абсолютний баланс – на активного учасника подій, може втручатися у контекст, засуджувати, остерігати, давати оцінки, а також намагається захистити тих, кого дискримінують, принижують, чий права ігнорують або навпаки надають привілеї, які межують із зловживаннями або навіть порушенням закону. У випадку правозахисної журналістики недоречна безсторонність, навпаки активна участь та причетність – основа роботи, підкреслюють науковці С. Бацюкова та І. Віртосу [2].

В Україні правозахисна журналістика, хоча й існувала ще за радянських часів та на початку періоду Незалежності, але активно розвиватися почала під час Революції Гідності. Тоді її місією став захист українців від насилля та вбивства, які силовики тодішнього політичного режиму вчиняли в Києві та низці інших міст країни проти українських громадян, що обрали шлях євроінтеграції [2].

Цінності прав людини (свобода, гідність, справедливість, рівність тощо) та механізми (державні, приватні, регіональні чи національні) охорони та захисту прав в Україні є основою правозахисної журналістики, так само як і у міжнародній площині [12]. Окрім виконання загальних функцій медіа журналісти-правозахисники, спираючись на ці основи, можуть зініціювати громадянську дискусію щодо будь-яких актуальних подій та тенденцій, які можуть бути інтегровані в Україні. Так звана журналістика сенсів також має місце у сфері захисту прав людини. У загальному розумінні, правозахисна журналістика – окрема тематична спеціалізація, що поєднує загальні медіатеми: досить

традиційні, якими у цій галузі вважається толерантність, інклюзивність, розвиток й інтеграція людини у будь-яке середовище, а також коло надзвичайно актуальних новітніх тем (чутливо-конфліктні теми під час бойових дій чи військового положення, представлення думок та позицій груп населення, які мають статус вразливих і так далі). Якщо ж описувати правозахисну журналістику дещо вужче, то це – інформаційний супровід змін у суспільстві, політиці, громадському житті, саме інформаційна підтримка боротьби за дотримання людських прав. Ключову роль тут відіграє саме особа журналіста, його позиція, активність та рівень долученості до вирішення того чи іншого питання правозахисної діяльності.

Головною роллю правозахисної журналістики є створення платформи та модерація багатостороннього діалогу: людина, спільнота, правозахисник, влада. Основною ознакою правозахисної журналістики є персоналізація журналіста, який окрім цього має особисто ідентифікувати власну діяльність як правозахисну. Фундаментальним принципом у правозахисній діяльності журналіста чи медіа має бути людиноцентричність, тобто концентрація довкола людей – на засадах інклюзивності інтересів особи, голосів, запитів, питань і проблем у журналістських матеріалах [17]. Разючу відмінність загальних медіапринципів від медійних правозахисних можна побачити безпосередньо в інформаційному полі України. Наприклад, різні новинні заголовки в ЗМІ, які доречно наводять у своїй роботі «Правозахисна або адвокаційна журналістика: концептуальний підхід становлення та розвитку медіадіяльності» К. Шендеровський та І. Виртосу [7]: «Не «інвалід», а «особа з інвалідністю». Рада підтримала відповідний законопроект» («Українська правда»); «В Україні замість «інваліда» з'явиться людина?» («Центр інформації про права людини»); «Рада заборонила називати людей інвалідами» («Експрес.ua»).

За основу зазначені автори взяли один і той самий факт законодавчих реформ щодо заміни застарілого радянського терміна «інвалід» на толерантний та прийнятний у більшості розвинутих країн «людина з інвалідністю», «особа з інвалідністю». Попри це, вже навіть на рівні заголовків та лідів досліджуваних статті вже суттєво відрізняються. Так, видання «Українська правда» досить

нейтрально повідомляє читачу про законодавче нововведення, у той час, коли «Експрес.іа» першочергово висвітлює сам факт заборони терміна Верховною Радою України, що можна вважати навіть маніпуляцією із політичним відтінком, а не новиною, що стосується захисту прав людей із інвалідністю навіть на рівні термінології та дефініцій. У такому випадку маніпулятивний заголовок не скільки інформує (це стосується скоріше загальних стандартів журналістики), як більшою мірою дискримінує, применшуючи цінність соціальної інтеграції людей з інвалідністю.

У заголовку ж Центру інформації про права людини прямої згадки про факт закону немає, але є згадка про термінологічні зміни (слово «інвалід» взято в лапки, що підтверджує негативне ставлення до застарілого та нетерпимого терміна. Головне у повідомленні – не «інвалід», а людина. Проте сучасні медіа, шукаючи нові підходи, часто забувають про найголовніше: про людину – зображати її в центрі будь-якої проблеми, конфлікту чи навіть історії успіху. І коли людина з'являється в матеріалі, нерідко вона є лише «об'єктом» журналістської цікавості, а не повноцінним учасником процесів. У контексті розуміння змісту правозахисної журналістики наведені приклади ілюструють тезу про те, що не кожен журналістський матеріал про певні права людей можна вважати саме правозахисним, іноді доволі витончені акценти можуть дати підстави вважати його навпаки – як такий, що порушує певні права.

У медійному порядку денному часто не зустріти думок та позиції окремих груп населення, вони ніби «випадають» із формування держполітики, інтеграції та імплементації соціальних послуг, розробки нових соціальних програм, що впливають або створені саме для проінформованих груп населення [6]. Це, наприклад, стосується представників національних громад, пенсіонерів, людей з інвалідністю, людей, які мають ВІЛ чи інші діагнози, осіб, які отримують громадянство, людей із залежностями від алкоголю чи наркотиків, людей, що мають ментальні розлади, належать до ЛГБТК+ спільноти, колишніх ув'язнених, бездомних. Часто таких людей самі журналісти, «категоризують» як вразливі групи населення, до думки яких не варто звертатися та звертати увагу, адже думки

людей із перелічених категорій можуть нібито не відповідати потребам «нормальних людей», що є небезпечною тенденцією для суспільства загалом. Тож «виключаючи» із медіапроцесу чимало груп людей, ЗМІ не звертають уваги, як самі стають «біднішими» на теми, на спікерів (героїв, експертів та учасників медійного виробництва), проблематику та ефективність роботи.

За висновком С. Брошкової, для розвитку правозахисної журналістики доцільно «підвищити кількість та якість публікацій у медіа, де висвітлюються проблеми всіх вразливих верств населення (діти, підлітки, люди з інвалідністю, ув'язнені, люди похилого віку тощо), вживається коректна термінологія (відповідно до прав людини), дотримується баланс достовірності та відмежування суджень від фактів (стандарт відокремлення фактів), немає «мови ворожнечі», превалюють матеріали з власним аналізом (без передрукування офіційних пресрелізів органів влади). Теми з висвітлення проблем дітей та підлітків потребують дотримання більш етичних стандартів, оскільки це найбільш вразлива група населення» [5].

Тому серед дуже різного медійного виміру, першочергово саме для правозахисних журналістів будь-яка людина – ціль, а не засіб для журналістської роботи, дотримання прав людей – ключова національна ідея для усіх країн, де пріоритетно має бути зручно кожній людині, кожен громадянин чи навіть не громадянин може реалізувати і свої права, і свої обов'язки. Для правозахисної журналістики є очевидною суспільна потреба в інформуванні аудиторії про причини, наслідки та способи усунення системних порушень прав людини в Україні, які є майже у кожній сфері життя, навіть у самій журналістиці, де є цензура, тиск та вплив, погрози, переслідування тощо.

Для журналіста-правозахисника суспільно значущим вмінням є ідентифікація порушень прав людини державою, інститутами влади, одними групами людей інших тощо. Саме тому правозахисна журналістика може розглядатися як одна з галузей правової журналістики, що покладає на авторів зобов'язання бути не лише активним, сміливим, чутливим, але й юридично грамотним. Основні завдання правозахисної журналістики – підвищення

обізнаності пересічного читача чи глядача у реалізації прав людини, боротьби із дискримінацією, а також допомога підвищенню чутливості серед медіа до проблематик різних груп населення, проблемних питань, а також дотримання журналістських стандартів у сфері етичного висвітлення питань, пов'язаних із правозахисною діяльністю.

На основі аналізу феномену адвокаційної (правозахисної) журналістики Т. Іванюха визначила такі її основні характеристики. «Адвокаційна журналістика, по-перше, протиставляє себе сенсаційним, об'єктивним та пропагандистським медіа; по-друге, використовує методи актуалізації проблем, надання інформації, розслідування, висловлювання альтернативного погляду на проблеми, «людські історії», прогнозування; по-третє, береться за такі злободенні проблеми глобального масштабу, як бідність, нерівність, корупція, народжуваність, урбанізація, релігійність; використовує переважно жанри документального спрямування (фотографія, документальний фільм, біографія, автобіографія)» [17].

Отже, права людини, механізми захисту прав людини, громадянський і медійний контроль за виконанням владою обов'язків у сфері прав людини – елементи сучасного загального журналістського процесу, а не випадкові, вибіркові медіатеми. Залученість журналіста, усієї редакційної політики у локальні, регіональні та загальнонаціональні, державні механізми захисту прав людини із будь-якої групи – професійний обов'язок та фундаментальне завдання журналістів-правозахисників.

1.2 Журналістика й захист прав людей у світлі інклюзивного підходу

Люди похилого віку, особи з інвалідністю, неповнолітні та багато інших груп населення є ваговою частиною суспільства і мають рівні права з іншими громадянами країни. Проте багато соціальних бар'єрів створюють перепони щодо ефективного залучення вразливих груп населення до громадського життя та представництва інтересів у суспільстві. Серед основних таких перепон науковці

виокремлюють інституційні, стереотипні, комунікаційні [6]. Розглянемо їх детальніше.

Інституційні бар'єри. Якісна інтеграція вразливої групи населення у соціум вимагає конкретних інституційних дій: програм, удосконалення законодавчої бази, належного їх втілення та фінансового забезпечення тощо. Відсутність же таких державних програм на будь-якому рівні чи то локальному, чи то національному затягує інтеграцію на декади або взагалі унеможлиблює. Ті програми, які й навіть створюються часто декларативні й не дієві. У рамках українського законодавства, щоправда, є і такі, як, наприклад, національна ромська стратегія.

Фізичні або архітектурні бар'єри можуть позбавляти суспільної участі маломобільні групи населення: людей з інвалідністю, вагітних, пенсіонерів та інших осіб. Цей бар'єр перетинається частково із інституційними перепонами, оскільки піклуватися про інклюзивність простору та інфраструктури зобов'язана в першу чергу влада.

Фінансові бар'єри. Залучення різних категорій населення до суспільно-політичного життя країни повинно стати нормою також у прийнятті місцевих і національних бюджетів. Оскільки це питання важливіше за просту залученість, представляючи інтереси своїх груп населення люди зможуть лобіювати зміни, які потрібні саме для їхньої спільноти.

Стереотипізація. Ця перепона скоріше апелює до загального населення країни, а не до влади. Оскільки негативне ставлення, стигматизація негативного чи боязкого, принизливого або зверхнього ставлення чи сприйняття представників окремих категорій осіб – тенденція, яка кочує із колись застигматизованої освіти, відсутності виховання у родині терпимості та толерантності, і звісно стереотипізація завше є наслідком ціннісних орієнтирів людини, її освіти та обізнаності, що є не лише завданням державних інституцій у сфері освіти або й виховання, а соціуму загалом. Також, саме через стереотипи медіа уникають тем щодо життя, думок та позицій різних груп населення [27]. Так, у ЗМІ практично відсутній запит на висвітлення бездомних чи осіб без громадянства – іноземців,

що частково навіть підкріплює стереотипи, які побутують у суспільстві щодо цих людей.

Недоступність інформації та комунікації. Поширення профільної інформації має відбуватися доступними каналами і зрозумілою «мовою». Наприклад, особам з порушенням слуху потрібне дублювання інформації на телебаченні рухомою стрічкою або перекладом на жестову мову. Для людей із вадами зору також потрібне дублювання інформації усюди та адаптація до наявних умов донесення інформації [22].

При боротьбі із зазначеними видами бар'єрів доцільним є залучення представників різних груп населення до унормованого суспільного життя, використання їхнього досвіду, порад, рекомендацій, бачення проблем із іншої точки зору. Це найефективніший формат співпраці для усіх. Бо обмеження участі в соціальному житті вразливих груп населення впливає не лише на них, а й на їхні сім'ї, не дає змоги розвиватися їхньому потенціалу на користь усієї спільноти, ускладнює їх можливості реалізації як соціального капіталу, що не може не шкодити державі.

З цих позицій правозахисна журналістика може розглядатися як інструмент такого залучення. Залученість різних груп населення на всіх етапах формування державної політики, інформаційного поля, порядку денного у роботі ЗМІ називають інклюзивним підходом. Тобто усе, що стосується будь-якої групи населення, залежно від її характеристик: вік, стать, національність, наявність чи відсутність інвалідності, мовна ознака чи соціальний стан, – має відбуватися за участі представників цієї групи.

Ключовий принцип такого підходу [28]: «Усе, що нас стосується, має здійснюватися за нашою участю!» – гасло, яке в 1990-х широко використовували люди з інвалідністю під час демонстрацій і мітингів на захист своїх прав. Однак помилково вважати, що інклюзивний підхід стосується тільки людей з інвалідністю, проте це поняття загалом поширюються і на етнічні групи, дітей із родин-біженців, осіб без громадянства тощо.

Головними принципами інклюзивності, якими мають керуватися й журналісти-правозахисники, є такі [14]:

- усі мають право на рівність, гідність і незалежність;
- різні категорії людей не включені у політичний, соціальний, економічний процеси не через неспроможність, а через перепони та стереотипи створені умовною відсутньою у реальності групою «нормального» суспільства;
- несхожість і різноманіття – це норма життя і його перевага, а не дискримінація чи диференціація.

Інклюзивний підхід виник як фактор рівності всіх людей. Політику та послуги, розроблені для забезпечення прав різних категорій осіб та залучення їх у всі сфери життя суспільства, необхідно формувати з урахуванням досвіду тих, на кого вони спрямовані, а це – усе населення тієї чи іншої країни.

Водночас суспільство очікує, що і самі ці соціальні групи будуть позиціювати себе як активні учасники власного життя, позитивно сприймати себе в соціумі та бути відповідальними за свої вчинки. І це справді комплексна робота: одні мають боротися із стереотипами, які створюються і до яких помилково прислуховуються, а інші – боротися із стигматизацією своїм прикладом, залученістю та поважливим ставленням до самого себе, використовуючи усі права та не забуваючи про обов'язки.

І якщо держава відповідає за створення політики й розробку рішень, які впливають на життя усіх груп людей, то саме медіа є тією рушійною силою, яка може і навіть зобов'язана впроваджувати інклюзивні принципи та розголошувати й дотримуватися їх:

- просувати принципи рівності й недискримінації;
- руйнувати стереотипи через всебічне висвітлення питань про людей, які мають різні ознаки (інвалідність, гендерну ідентичність, національність тощо);
- фахово висвітлювати факти порушень прав людини із будь-якої групи населення;
- пропонувати аудиторії «нестандартні» життєві історії, які є реальними, але їх часто ігнорують;

- інформувати про державні реформи та нововведення, наприклад, щодо формування державних політик щодо вразливих груп населення, та контролювати втілення цих державних політик і рішень;
- сприяти діалогу між державою, громадськими організаціями, які представляють різні категорії населення та загальної аудиторії;
- спонукати різні групи населення до участі в інклюзивному прийнятті рішень;
- постійно оновлювати медійний процес: збільшувати представництво різних груп осіб в ефірі/журналістських матеріалах. Співпрацювати з ними також як з експертами та експертками не тільки з «їхньої» тематики, а і як фахівцями з різних сфер; запрошувати їх працювати ведучими, репортерами, контент-менеджерами, залучати представників усіх груп населення до процесу інформаційного виробництва тощо [25].

Саме такий підхід є інклюзивним і створює платформу для популяризації толерантності, терпимості у суспільстві. Це важливо тому, що, по-перше, в сукупності різні групи людей і є населенням країни. По-друге, ці люди часто не мають доступу до інформації про розробку політики, законів, програм і послуг у тих сферах, які мають на них самих істотний вплив. Ця необізнаність залишає їх поза соціальним, економічним і політичним життям. Включення різних людей у суспільні процеси означає те, що всі люди є повноправними членами суспільства і їхні права треба поважати. У цьому аспекті медіа відіграють надважливу роль, бо формують і поширюють уявлення про принципи інклюзивності, самі вибудовують порядок денний, який впливає на ціннісні картини світу багатьох людей. Залучення різних людей у медійне виробництво також суттєво збільшує потужності самих ЗМІ, урізноманітнює тематику, посилює їх фінансово через збільшення аудиторії, зокрема споживачів реклами, а отже, і рекламодавців.

Відтак, можемо узагальнити викладені вище положення. Інклюзивний підхід у медіа – це:

- більш правдива і різнобічна інформація з різних тем: від політики, бізнесу до культурного життя країни й дозвілля;

- збільшення цільової аудиторії серед представників окремих громад (соціальних груп);
- включення представників різних груп населення до редакційних колективів як медійних працівників, позаштатних авторів, що урізноманітнює журналістську команду;
- сприяння розвитку верховенству права, захисту прав людини, толерантності суспільства, рівності та недискримінації;
- утвердження впевненості людини брати відповідальність за власне життя на себе, що сприяє розбудові сильної держави відповідальних людей.

Результатом розвитку правозахисної журналістики як інклюзивної в Україні є формування стійких навіть за несприятливих соціально-економічних і безпекових умов мереж соціально-партнерської та правозахисної комунікації.

Таким чином, співвідносність журналістики та захисту прав людини найбільш чітко проявляється у контексті реалізації інклюзивного підходу в медіа. За цим підходом, правозахисна журналістика як інклюзивна – це особлива практика системного розкриття правозахисних тем у медіа, що характеризується:

- 1) журналістським процесом, бо її розглядають як постійний пошук способів реалізації прав людини в нових, некомфортних, конфліктних умовах життя; це – правозахисна журналістика, яка «розширює горизонт» для розуміння цінності прав людини:
- 2) визначенням перешкод та шляхів їх подолання, що включає: збір інформації з різноманітних джерел, аналіз причин перешкод, з одного боку, реалізації прав людини та, з іншого – виконання владою відповідних зобов'язань, комплексного оцінювання ймовірних способів вирішення «вже» і «тепер»;
- 3) «видимістю» будь-якої людини, коли її участь розглядається як позитивний досвід, що набувається цією особою в інклюзивному процесі прийняття рішень, коли досягнення людини є результатом інтеграції, її розвитку у певній спільноті/громаді.

4) привернення уваги до тих груп людей, які підпадають під «ризик» виключення або обмеження. Зокрема, поширеними причинами загострення вразливості людей вважають: злочини на ґрунті ненависті, відторгнення в громаді, невключеність до механізмів захисту прав людини, хвороби, злиденність, безробіття, емоційне та психологічне насильство, експлуатацію, неучасть у прийнятті рішень, які стосуються саме їх тощо.

Отже, реалізація інклюзивного підходу в правозахисній журналістиці дозволяє здійснити не лише її суспільно значущі завдання із захисту прав людини, але й поширити такі інклюзивні практики на інші галузі журналістики, сформувавши тим самим необхідні соціально-комунікативні умови для позитивних змін в українському суспільстві загалом.

1.3 Міжнародний вимір правозахисної журналістики

Правозахисна або адвокаційна журналістика (*advocacy journalism*) починає активно розвиватися наприкінці ХХ століття в Сполучених Штатах і в Західній Європі. Її особливість полягає у тому, що роль журналіста багато в чому зосереджувалася на соціальній функції, виконуючи запит або очікування аудиторії з відстоювання її інтересів. Цей напрям суспільно значущої діяльності набув комплексного характеру. Міжнародний досвід показує, що адвокація щодо захисту прав людини завжди проводиться за кооперації представників різних сторін: залученість позиції журналіста та його ЗМІ, юридична підтримка, вплив громадських організацій тощо. Захисна кампанія однаково важлива незалежно від того, хто її проводить. Коли за це береться журналіст, то він не лише описує проблеми, інформує населення, а й бореться за її вирішення.

Експерти з Гельсінського фонду з прав людини у Польщі представили журналістські ініціативи в розрізі правозахисних кампаній. Це – цікава практика з огляду на спорідненість у певний проміжок часу правозахисної діяльності двох країн – Польщі та України. «Навіть якщо ми сконцентруємося на таких проектах, як кампанії – постійні, довгострокові, фундаментальні з точки зору роботи

редакцій, або одноразові, пов'язані з певною подією, – слід пам'ятати, що успіх залежить від здатності вчасно реагувати та готовності співпрацювати з іншими журналістами, з іншими виданнями, радіо, телебачення тощо» [27]. У цьому запевняють Халіна Бортновська-Дабровська – публіцист, член Ради ГФПЛ, Мачей Сопила – координатор «Групи Горизонт», що діє при ГФПЛ та Асоціації молодих журналістів «Поліс», Домініка Сінярська-Бихавська – керівник програми ГФПЛ «Обсерваторія свободи ЗМІ в Польщі». Правозахисна журналістика має практику чи не в усіх країнах світу. Щоправда, найчастіше у таких випадках йдеться суто про чутливе ставлення до проблем у цій сфері і готовність медіа використовувати свою редакційну платформу для інформування щодо ініціатив у сфері дотримання прав людини.

Проблематика правозахисної журналістики у міжнародному вимірі часто перетинається із питаннями дотримання стандартів комунікації щодо прав людини та актуальними тенденціями у цій сфері. Так, людина має бути у центрі уваги медіа, тому так чи інакше про різні групи населення пишуть. Але є чимало міжнародних медійних тенденцій, які нині негативно впливають на інклюзивність роботи медіа. Так, наприклад, в епоху запеклої конкуренції за ексклюзивну новину чи висвітлення події іноді логотип чи публікація хоч в одному авторитетному ЗМІ автоматично означають, що інші цю подію не покажуть з огляду на втрату охоплення. Звісно, у разі глобальних подій і тим паче національного масштабу, як, до прикладу, вбивство поліцією афроамериканця Джорджа Флойда у 2020 році дії руху Black Lives Matters висвітлювали журналісти усього світу, оскільки такий прояв расизму зачепив багатьох, а протести мали дуже масовий характер.

Однак у випадку із менш масовими чи резонансними історіями, ігнорування порушень прав людини є цілком можливим. У такому випадку журналісти та правозахисники можуть єднатися у так звані коаліції. Наприклад, як польська група «Горизонт – проти смертної кари» при ГФПЛ та Асоціації молодих журналістів Польщі [27]. Групи викликані через гостру потребу у боротьбі з ігноруванням та байдужістю щодо смертної кари, методу, який досі або практикується у різних розвинутих країнах, або дискутується і може бути

імplementований або позширений на ще більшу кількість статей кримінального кодексу, як це зробила до прикладу Білорусь, уже під час російсько-української повномасштабної війни. Рада Європи і урядовці ЄС виступили із ініціативою відзначати Європейський день проти смертної кари, колишня влада Польщі не підтримала ініціативу відзначення такого дня, чим і сама влада і суспільство продемонстрували ставлення до порушення права людини на життя. Станом на початок 2023 року згідно із опитування соціологічної компанії IBRiS для «Rzeczpospolita» близько 35 відсотків польських громадян підтримують смертну кару, висловлюючи невдоволення тим, що смертна кара була скасована наприкінці 20-го століття.

Тож, з ініціативи групи «Горизонт» упродовж останніх років проходить інформаційна кампанія до Європейського дня проти смертної кари. У Варшаві зокрема у кооперації із правозахисною організацією Amnesty International журналісти і правозахисники анонсують збір підписів на захист тих, кому може погрожувати смертельне покарання. Також група працює і на постійній основі: працівники реагують на сучасні події, організовують освітянські кінопокази, семінари, дискусії тощо. Завдання «Горизонту» – сформувати позитивне ставлення до такої системи покарання як відновне правосуддя та гостро негативне до позбавлення людини життя, який би злочин особа не вчинила. Фонд «Славек» займається ув'язненими, які вийшли на свободу. Він також співпрацює із «Горизонтом». Ця концепція і її застосування на практиці відповідають на запитання: «Якщо не смертна кара, то що?». Це змушує залучити інклюзивний погляд над реформу пенітенціарної системи. Висловлюється протест проти страт, в тому числі в Білорусі та в Сполучених Штатах.

Схожих ініціатив в Європі чимало, усі вони стосуються фундаментальних людських прав або локального контексту, як наприклад та ж польська ініціатива «Обсерваторії свободи ЗМІ в Польщі». Вони організували інформаційну кампанію «Викресли 212 КК». Акція спрямована на скасування в Кримінальному кодексі відповідальності за наклеп. Гельсінський фонд з прав людини у співпраці з Палатою видавців та Асоціацією місцевих газет створили звернення, яке

висвітлює необхідність виключити наклепу з числа злочинів загалі. Видавці найбільших польських щоденних газет і тижневиків опублікували це повідомлення безкоштовно. Головна мотивація у тому, що саме журналісти найчастіше притягаються до кримінальної відповідальності за наклеп, особливо, після гучних розслідувань, тож правозахисні журналісти в першу чергу таким чином відстоювали свої права. У результаті кампанії були проведені переговори з міністерством юстиції Польщі про внесення поправок до закону, за участю авторів кампанії і головних редакторів більшості національних польських масс медіа. Щоправда, стаття 212 КК скасована не була, тому кампанія триває з різною інтенсивністю [42].

Великою проблемою міжнародних журналістських правозахисних кампаній часто є їхній локальний характер і незначна зацікавленість цією темою цільовою аудиторією багатьох медіа. У такому разі на допомогу редакціям може прийти інноваційність висвітлення, де обираються методи, які будуть привертати увагу навіть незацікавлених груп. Також важливим є подання правозахисної проблематики у контексті сучасних подій – ЗМІ більш охоче показують те, що відбувається зараз, однак через великий обсяг інформації журналістам часто важко зрозуміти контекст. Саме цю проблему нерозуміння контексту у міжнародній інформаційній картині продемонструвало висвітлення російсько-української війни багатьма зарубіжними медіа. Особливо, це було актуально на перших етапах повномасштабного російського вторгнення.

Журналісти автоматично стають правозахисниками коли головний інформаційний привід стосується порушень прав людини. Так було під час протестів в США влітку 2022 на фоні можливості заборони абортів в Сполучених Штатах. Усі медіа від передових телеканалів та агенцій до газет і сайтів допомагали зважити позиції республіканців і демократів, вишукували людиноцентричні історії, де жінкам під заборною доводилося шукати незаконних способів здійснення абортів, що чимало жінок вмирили через тіньюому медицину тощо. Так само журналісти стають залученою частиною захисту прав у Казахстані під час «кривавого січня», у Грузії – на фоні десятитисячних протестів

громадян проти можливого прийняття закону схожого на російську норму про «іноагентів». Водночас, таке посилення уваги до правозахисної тематики є переважно реакцією медіа на гострі суспільні виклики, а не власне редакційною ініціативою, що впливала би на розуміння аудиторією окремих ситуацій щодо необхідності захисту прав людини.

Підбиваючи підсумки, слід наголосити, що у міжнародному вимірі правозахисна журналістика бореться не лише за дотримання загальної інклюзивності, а й за локальні та абсолютно нові виміри охорони людських свобод. Проте проблеми масштабного розвитку правозахисної (адвокаційної) журналістики нині насамперед пов'язані із: конкуренцією на медійному ринку, яка зменшує потенційну зацікавленість у правозахисних темах поза популярними інформаційними приводами; звуженням правозахисної тематики до суто інформування щодо ініціатив у сфері дотримання прав людини та акцентуванні на потребі чутливого ставлення до проблем у цій сфері, що почасти зумовлено необхідністю чіткого дотримання журналістами правових, моральних норм; слабким розумінням контексту подій, які призвели до порушення прав людей, журналістами, вихованими в іншому правовому, соціокультурному середовищі; реактивною, а не проактивною позицією багатьох медіа у питаннях висвітлення правозахисної тематики.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ЖУРНАЛІСТИКА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1 Правозахисні медіа в Україні

Адвокаційну українську журналістику, як уже зауважувалося, можна охарактеризувати як таку, що спрямована на підтримку прав людини, осіб, чії права порушили. Наприклад, медіа України часто схильні надати можливість висловитися людям щодо протесту проти закриття дитячого садка, вирубки лісів або навпаки надати інформаційну платформу для висловлення підтримки – політичних в'язнів, громадських правозахисних ініціатив тощо. Однак, в Україні є тенденція обвинувачення журналістів-правозахисників в ігноруванні стандарту балансу думок. Проте так чи інакше від подій Революції Гідності і дотепер – активної фази російсько-української повномасштабної війни – саме правозахисна журналістика змогла привернути суспільну увагу до значущих проблем, залучає аудиторію до їх публічного обговорення, підтримки чи протесту.

Правозахисна журналістика в Україні є «більше, ніж журналістикою». На думку медіаюриста О. Бурмагіна, «журналісту недостатньо зробитися жет чи підготувати статтю. У першу чергу, варто розібратись у темі, знайти відповідальних за ту чи іншу ситуацію, бажано знайти в і рішення цієї ситуації, тобто залучити експертів для підготовки свого матеріалу. Та якщо після виходу матеріалу нічого не змінилося, треба діяти поза рамками ефіру чи свого видання. Залежно від історії звернутися до тих осіб, які здатні вплинути на ситуацію» [30]. На українських журналістів, що мають справу із правозахисною тематикою, покладається чимало задач: бути точними, послідовними, толерантними, компетентними у юридичних, соціально-економічних чи політичних сферах. Компетентність правозахисних журналістів, пише медіаюрист О. Бурмагін, визначається такими завданнями [30]:

- інформувати про стан сфери прав людини на національному та місцевому рівнях;

- показати життя людей, чий права системно порушують;
- здійснювати засобами медіа контроль за виконанням владою обов'язків щодо прав людини;
- популяризувати знання з прав людини;
- протидіяти дискримінації та злочинам на ґрунті ненависті;
- надавати публічності оцінкам, висновкам, рекомендаціям незалежних інститутів захисту прав людини;
- ретранслювати «голос» людини з місць несвободи;
- забезпечити прозорість і публічність національних і місцевих механізмів захисту прав людини.

Репутація та бажання допомогти представникам громади є важливими критеріями для участі журналістів у правозахисних кампаніях. Як правило, українські журналісти долучаються до правозахисних проєктів, аби напрацювати та застосовувати ефективний інструмент для досягнення суспільно важливих цілей. Правозахисні медіа в Україні в умовах війни стали не тільки важливим інструментом у просуванні суспільних інтересів, а й рупором, який залучає весь світ до допомоги Україні, а також проходить унікальний для міжнародної спільноти шлях правозахисної діяльності як «зброї» за виживання нації та припинення геноциду українського народу.

За дослідженням І. Віртосу, в Україні медіа та навколomedійних організацій, які долучаються до боротьби за права людей стає усе більше. Серед найпопулярніших – ZMINA, Радіо Свобода, Громадське, «Українська правда», «Свідомі», «Ґрунт», «Вгору» тощо. Ці ЗМІ регулярно випускають матеріали про права людини, які покликані не просто інформувати, а закликати до дії та залучати українців до рефлексій та рішень [7]. До прикладу, ZMINA – центр захисту прав людини, де всі новини присвячені саме цій тематиці. У цьому виданні простежується постійне залучення експертів до розслідування теми, а також ZMINA дає слово тим, чий права були порушені, чим дотримуються інклюзивного підходу «нічого про нас без нас». Так само як і українське бюро Radio Liberty. Навіть до 24 лютого 2022 року редакція приділяла чимало уваги переселенцям та

військовим, розбирала їхні проблеми (реабілітацію, створення бізнесу, питання із житлом та реалізацією в тилу). У 2016 році на «Громадське Телебачення» започаткували цикл документальних фільмів «Дискримінація», один з них назвали «Долаючи бар'єри». У фільмі йде мова про життя людей з інвалідністю в Україні. Того ж року, був презентований фільм «Як вдома», що розповідає про людей, які стали заручниками конфлікту на Донбасі, а також про їхні спроби почати нове життя у столиці». Нині Громадське не тільки працює на лінії фронту, але й висвітлює проблеми посттравматичного синдрому у військових та цивільних, питання необхідності узаконення одностатевих шлюбів, адже війна радикалізувала цю потребу для рівності прав українців і так далі.

Інститут масової інформації проводить дослідження та моніторинг онлайн медіа за новою комплексною методологією оцінки професійності та відповідальності. ЗМІ були проаналізовані за принципом дотримання українськими виданнями усіх професійних стандартів. ІМІ вивів середній рівень дотримання наступних показників: професійні стандарти, права людини, фейки та маніпуляції, кількість читачів. У рейтингу найвищі результати отримали «Ліга», «Українська правда», «Радіо Свобода».

Недарма саме ці ЗМІ займають і своєрідну першість за наявністю правозахисних проблемних матеріалів і захисту прав людини. Найбільш типовими правозахисними матеріалами вважають опис події, пов'язану з порушенням прав людини або їх захистом, аналіз правових актів, факти порушення права, діяльність органів влади, позиція окремого громадянина або організації із захисту прав людини, тощо. За жанровою тематикою, матеріали представлені найчастіше як інформаційне повідомлення, репортаж, стаття, аналітичний огляд, коментарі та інтерв'ю. Під час їх підготовки журналісти цих онлайн-медіа використовували чимало джерел: власні інфоприводи, повідомлення на основі звернень правозахисників, повідомлення прес-служб чи офіційних інституцій пов'язаних із захистом прав людей.

Наприклад, інтернет-видання Ліга.net – бізнесовий новинний портал, який є ключовим проектом Медіа-холдингу Лігамедіа та частиною Групи компанії ЛІГА.

Сайт орієнтується на широку аудиторію, яка цікавиться діловою та суспільно-політичною інформацією.

Щодо українського бюро Радіо Свобода, то це – український інформаційний сайт, який окрім публікації оперативних новин України та міжнародних подій, робить репортажі із фронту та на актуальні правозахисні теми. Аналіз контенту видання від ІМІ продемонстрував, що на сайті щомісяця публікуються десятки матеріалів, які так чи інакше пов'язані із захистом прав людини. Переважно, такі матеріали з'являються у блоці «Суспільство». Також ЗМІ робить спецпроекти присвячені даній тематиці. Наприклад, на Радіо Свобода підготували десятки матеріалів різних жанрів щодо свободи віросповідання в Україні на фоні сутичок вірян ПЦУ та УПЦ МП.

Радіо Свобода має багато гучних адвокаційних матеріалів: «Погрози, сутички, суди: щовідбувається навколо забудови зелених зон Києва», стаття про інцидент на матчі «Динамо» – «Шахтар», коли з боку вболівальників відбулись прояви расизму, «Десять тисяч доларів – і вашого сина відпустять»: історія одного довічноув'язненого». У таких матеріалах простежується максимальне дотримання журналістських стандартів і залученість – намір допомогти представникам вразливих груп вирішити їхні проблеми. Журналісти дають їм слово, намагаються розібратись у ситуації, а також залучають правозахисників для експертного коментаря, аби дотриматися балансу думок різних груп. Окремою темою для видання у світлі війни рф проти України стали воєнні злочини російської армії – страти українських військових, вбивства цивільних, руйнування цивільної інфраструктури. Радіо Свобода залучає юристів і правозахисників до роз'яснень законодавчої бази щодо порушень, притягнення до відповідальності окупантів рф тощо.

Не поступається у висвітленні адвокаційних тем і видання «Українська правда», активно публікує матеріали правозахисної тематики. Чи не кожна публікація у розділі «Українська правда. Життя» присвячена саме актуальним питанням захисту людських прав. Журналісти висвітлюють теми, що стосуються вразливих груп населення: роми, люди з інвалідністю, люди, які живуть з ВІЛом

тощо. Яскравим прикладом матеріалів на сайті є матеріал про людей з інвалідністю «Без табу, або Як люди з інвалідністю виборюють право бути батьками». У цьому матеріалі журналістка розглядає проблему, чому стосунки із партнерами, планування вагітності, усиновлення дітей, репродуктивні права питання залишаються під великим табу для людей з інвалідністю. У першому блоці матеріалу висвітлено позиції жінок з інвалідністю стосовно теми дітей. Далі – коментарі експертів: уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю тощо. У статті «На першій лінії боротьби: як ключові спільноти долають епідемію ВІЛ» автор розглядає стереотипи стосовно людей з ВІЛ, як спільноти борються проти дискримінації та стигматизації, виборюють право на доступні ліки та як підлітки об'єднались, щоб у світі, де влада є герантократичною, їх попри ейджизм почули й врахували їхній голос. «Українська правда» до повномасштабного російського вторгнення проводило цілі правозахисні ініціативи. У проєкті «Шана різноманіттю» О. Куряча та Ю. Вебер у великому циклі матеріалів шукали відповіді на запитання: «Як це – бути ВІЛЬНОЮ людиною», «Як це – бути парою з інвалідністю», «Як це – бути трансгендерною дівчиною», «Як це – бути ромом», «Як це – бути переселенцем з Донецька», «Як це – бути незрячим з епілепсією та розумовим порушенням», «Як це – прийняти іслам і носити хіджаб». Нині правозахисні матеріали стосуються дітей-біженців з тимчасово окупованих територій, проблем відновлення важливих для української освіти реформ, життя сімей військовополонених і багатьох інших важливий і неочевидних питань.

Видання «NV», яке до війни присвячувало матеріали за деякими винятками політиці, економіці чи бізнесу, нині публікує новини про події, які трапились з представниками вразливих груп, але без залучення у процес, лише як факт. Медіа раніше мало окремий спеціальний проєкт «Час змін з NV», куди входили публікації адвокаційної тематики.

Профільними правозахисними виданнями, які займаються лише адвокаційними питаннями є Zmina, Svidomi, Вгору. Гасло центру прав людини ZMINA – «Будуємо країну, же кожен може захистити свої права». Саме за це дійсно

бореться центр. Команда фахових юристів, психологів, правозахисників, політологів щоденно розкриває найважливіші на порядку денному теми захисту та реалізації усіх фундаментальних прав людини. Серед тем, наприклад, такі: «Журналісти назвали основні порушення свободи слова під час російської навали – опитування», «Катування та викрадення: Zміна з партнерами подали звіт до Універсального періодичного огляду», «Обов'язкова евакуація дітей: що це означає» тощо. Організація роками формує різноманітні звіти завдяки копіткому збору інформації – щодо воєнних злочинів російської армії, домашнього насилля, перешкоджання журналістській діяльності, репресій проти жителів тимчасово окупованих територій України і багато іншого. Центр прав людини за понад рік російської повномасштабної агресії видав кілька видань на адвокаційні теми: «Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій..», «Примусова мобілізація рф громадян України на окупованих територіях..», також є цикл матеріалів про питання колабораціонізму, робота щодо правжнього ставлення українців до фемінізму, становище правозахисників в Україні, ставлення українців до питань подолання негативних наслідків війни і багато іншого.

Отже, адвокаційна українська журналістика покликана інформувати людей про причини, наслідки та способи усунення системних порушень прав людини в Україні. Правозахисну українську журналістику можна вважати дієвою та щонайменше популярною. Українська правозахисна журналістика виконує завдання підвищення обізнаності у сфері прав людини, рівності та недискримінації, посилення чутливості ЗМІ до проблематики меншин і вразливих груп, а також дотримання етичних журналістських стандартів у висвітленні питань, пов'язаних із правами людини. Від початку повномасштабного російського вторгнення правозахисна журналістика розробляє чимало тем, дотичних до проблем війни і зумовлених війною. Є видання, які активно публікують такі матеріали, деякі лише частково торкаються цієї тематики. Переважно правозахисну тему висвітлюють у жанрах статей, сюжетів та аналітичних матеріалів і навіть комплексних звітів та опитувань. Українські медіа

під час висвітлення правозахисних питань є людиноцентричними, залучають експертів для збалансованошого висвітлення теми, надають слово представникам вразливих груп, є інклюзивними та зорієнтовані на залучення аудиторії.

2.2 Правозахисна журналістика у зоні бойових дій та на тимчасово окупованих рф територіях України

Із початком повномасштабного російського вторгнення в Україна десятки українських медіа редакцій опинилися на тимчасово окупованих територіях. «Журналісти відчували на собі ворожі репресії одними з перших. Багато репортерів опинилися у так званих «чорних списках». Представники російських спецслужб викрадали медійників, застосовували фізичне насильство, погрожували, незаконно утримували у в'язницях. Незважаючи на загрозу для життя, багато журналістів вирішили залишитися на захоплених територіях і продовжили роботу», – пише правозахисне медіа «Ґрунт»[1].

У матеріалі видання описуються історія кількох журналістів, які попри небезпеку вирішили продовжувати працювати, аби Україна та світ дізналися про злочини російської федерації проти людяності. Наприклад, фотограф та кореспондент правозахисної медіаплатформи «Вгору» у Херсоні Олександр Корняков, опинившись в окупації, намагався приховано висвітлювати масові проукраїнські мітинги, які почалися одразу на початку березня 2022 року. Корняков розповідав в інтерв'ю «Ґрунт», що готувався до того, що російська армія або представники окупаційної адміністрації зможуть затримати його, знищити техніку, проте, запевняв медійник, – мета висвітлити реальні настрої українців, їхнє відстоювання прав на суверенну державу та свободу була вищою за ризики. І коли у Херсоні почали репресії та викрадення людей, Корнякову довелося виїжджати, тому що серед окупантів була практика «чорних списків», куди вносили представників влади, журналістів та будь-яких громадян із проукраїнською позицією [1].

Журналіст медіа-групи «ПРО-100» Сергій Старушко, також потрапив в окупацію з усією редакцією у Бердянську. Редакція медіа вже в російській окупації спочатку працювала вдома, з часом окупаційна адміністрація взяла під контроль сайти та сторінки медіа у соцмережах, проте незважаючи на це, Старушко із українською командою намагалися публікувати важливу гуманітарну інформацію про те, де мешканці окупованого росією Бердянська могли отримати гуманітарну допомогу, соціальні виплати тощо.

«Перші кілька днів працювали у посиленому режимі. Журналісти їздили по місту, дивилися сховища, брали коментарі у людей після обстрілів, їздили по лікарнях. Ми намагалися розповісти людям, що робити при вибухах, пораненнях. Показати, де працюють банкомати, аптеки, як змінюється рух громадського транспорту», – розповів президент Маріупольського телебачення Микола Осипенко [1]. Уже на першому тижні російсько-української повномасштабної війни, коли зникло світло через руйнування російською армією критичної інфраструктури Маріуполя, команда Маріупольського телебачення вирішила об'єднатися із місцевими каналами у Телеграм. Сам Микола Осипенко мав контакт із Збройними силами України, і подавав в усіх каналах інформацію про повітряну безпеку та гуманітарні питання, які межували з можливостями місцевих вижити. Тож, робота команди власне перетворилася на захист фундаментального основного права людини – права на саме життя.

Така ризикована діяльність призводила до того, що журналісти-правозахисники самі починали потребувати захисту. 13 квітня 2022 року Національна спілка журналістів України провела онлайн-тренінг «Безпека журналістів на тимчасово окупованих та тимчасово захоплених територіях».

Не випадково Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо надання додаткових гарантій захисту журналістам, які працюють в районах ведення воєнних (бойових) дій)». Відповідно до нього Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» було доповнено таким положенням: «Засоби масової інформації зобов'язані забезпечувати журналістів та інших

працівників на період їх відрядження в райони ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України засобами, призначеними для захисту від уражень вогнепальною зброєю, осколкових уражень, а також медичними аптечками. Журналісти та інші працівники на період їх відрядження в райони ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України підлягають обов'язковому страхуванню за рахунок роботодавця або будь-яких інших не заборонених законом джерел на випадок заподіяння шкоди їхньому життю та/або здоров'ю під час виконання професійних обов'язків» [32] .

Журналісти у зоні активних бойових дій та на тимчасово окупованій території України зробили чималий внесок у збереження життів українців. Громадська організація «Львівський медіафорум» за підтримки National Endowment for Democracy реалізовує проєкт «Сміли свідчити: як журналісти змінюють хід війни» [19]. Питання внеску журналістів у хід війни вивчають і у Громадянській мережі «Опора». Українські ЗМІ зазнали чималих втрат – журналістів вбивали, викрадали, брали у полон. За інформацією Інституту масової інформації лише за перші 100 днів війни, 8 українських журналістів загинули, виконуючи професійні обов'язки, а ще 24 загинули через обстріли, катування або під час служби в ЗСУ [21]. А за рік війни кількість втрат зросла до 48 журналістів. ЗМІ зазнали фінансових і інфраструктурних ударів по виробництву, багато команд працюють в «екзилі», крім цього перспективи усієї медіасфери туманні через істотне скорочення рекламного ринку. Понад 500 військових злочинів російська армія скоїла проти українських журналістів – такі дані моніторингу ІМІ. Близько 20 випадків викрадення українських медійників станом на лютий 2023 року. Досі у російському полоненні залишається журналіст інформаційного агенства УНІАН Дмитро Хилюк. Російська армія 16 разів обстріювала телевізійні вежі, які є цивільною інфраструктурою, окупанти захоплювала 25 редакцій, аби цілеспрямовано продукувати та поширювати людям в окупації пропаганду. Окрім цього, майже 250 медіа завершили свою діяльність взагалі.

Більшість журналістів, які працювала на території ОРДЛО залишаються у небезпеці. У Сєвєродонецьку, Луганської області, окупаційна російська армія

зібрала дані про усіх журналістів. Усі їхні персональні дані були поширені по російським пропагандистським мережам, повідомляла перша секретарка НСЖУ Ліна Куц [21]. Ніхто не може гарантувати медійникам безпеку протягом їхньої роботи у зонах підвищеного ризику, оскільки РФ нехтує будь-якими правилами ведення війни і у пункті недоторканні до цивільних (якими і є журналісти) – також. В рамках тренінгу «Безпека журналістів на тимчасово окупованих та тимчасово захоплених територіях» від НСЖУ поділилися основними правилами, які можуть врятувати медійникам життя. Якщо у мирному житті носити посвідчення журналіста є звичним для медійника, то на захоплених чи окупованих територіях ліквідувати докази причетності до роботи у ЗМІ (знищити посвідчення, сховати шеврони преси, усю техніку та знищити матеріали) – найперший крок. Наступним кроком має бути деактивація соціальних мереж: «Із початком війни журналістам, які ризикують опинитися або вже опинилися на території, захопленій російськими військами, раджу знизити активність у соціальних мережах і зосередитися на висвітленні подій для своїх ЗМІ. Якщо ви зараз на окупованій території або плануєте проїжджати через російські блокпости, то скористайтеся можливістю деактивації акаунту у фейсбуку. Це не призводить до видалення всіх даних, але після деактивації ваш акаунт буде недоступний для стороннього пошуку. Водночас ви зможете користуватися месенджером, як і раніше, а опинившись на безпечній території, активуєте фейсбук знову» - радять в НСЖУ [21]. Величезним ризиком для медійників є проходження російських блокпостів під час виїзду із захоплених територій, оскільки саме на постах військові країни-агресора перевіряють речі, техніку, соціальні мережі, фото тощо. Усе має бути видалене та замінене на розважальний контент, жодна річ не має натякати на приналежність до журналістики (записи, носії інформації, специфічні набори техніки). Досвід українських журналістів, які змогли вибратися із окупації говорить про те, що не варто гидувати забороненою символікою загарбницької війни росії, оскільки саме це може врятувати життя під час проходження перевірок.

Отже, в зоні тимчасової окупації попри дії окупаційної армії росії, репресії українські журналісти змогли хоча б тимчасово, але надавати людям найголовнішу інформацію, попереджати про неюезпеку та, навпаки, про можливі шляхи евакуації та гуманітарну допомогу. Медійники не тільки захищали права українців на життя, недоторканність житла, свободу, життєві блага, підтримували моральних дух та спростовували закиди окупантів, а ще й, ризикуючи власним життям, інформували світ про події в захоплених українських містах.

2.3 Українська правозахисна журналістика на тимчасово анексованому півострові Крим

Окупація росією Автономної Республіки Крим у 2014 році кардинально змінила поняття правозахисної журналістики для України і для світу загалом. Цинічні репресії проти журналістів, їхніх родин, фабрикації «кримінальних справ» окупаційними судами, переслідування журналістів та правозахисників кримських татар тривають досі [20]. Варто зазначити, що повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало початком нової фази репресій проти кримських журналістів. Через специфіку та умови діяльності кожного незалежного журналіста на півострові де-факто можна вважати правозахисником, адже місцеве населення, корінне населення позбавлене реалізації будь-яких прав та свобод.

Згідно із доповіддю, яку підготував Дім прав людини Криму, Кримська правозахисна групою, Регіональний центр прав людини, Центр громадянської просвіти «Альменда», Центр прав людини ZMINA [34], за роки незаконної російської окупації, а згодом і анексії – міжнародні та національні правозахисні організації фіксували факти насильницьких зникнень, тортур, позасудових покарань, політично мотивованих переслідувань та ув'язнених кримських активістів, використання «юридичних» і позаправових механізмів і інструментів для прямої та непрямой дискримінації кримськотатарського корінного населення та українців Криму й знищення будь-яких форм руху спротиву окупації чи

підтримки зв'язку з Україною [4]. І якщо в перші місяці окупації ситуація на півострові нагадувала режим повного беззаконня та безправ'я: зникнути могла будь-яка людина й таке зникнення не розслідувалось, активістів заарештовували на підставі законів, що не могли діяти на момент їхньої активності, владу тримали в руках незаконні збройні формування «кримської самооборони» тощо, то згодом держава-окупант завуалювала всі свої наступи на громадянські та політичні права правовою оболонкою – на території Криму почало активно застосовуватись російське законодавство щодо боротьби з тероризмом та екстремізмом, під прикриттям якого з півострова були витіснені будь-які форми кримськотатарського та українського визвольного й національно-патріотичного рухів, почали переслідуватись будь-які форми «інакомислення», яке не відповідає кремлівському баченню. Усі ці проблеми намагаються висвітлювати місцеві журналісти.

Тож, з яким порушенням прав найчастіше мають справи місцеві мешканці, й відповідно журналісти, які попри репресії намагаються висвітлювати дикість російської окупації. Величезну кількість порушень права на свободу й особисту недоторканність окупаційної влади. Так, Центр прав людини ZMINA і Кримська правозахисна група лише за перші п'ять років окупації Криму зафіксували щонайменше 47 випадків свавільних затримань журналістів під час проведення фільмування чи збирання інформації. Більшість випадків супроводжувалося жорсткими фізичними заходами впливу з боку силовиків і парамілітарних груп.

Станом на січень 2021 рік, за даними українських правозахисних організацій, кількість політичних в'язнів громадян України, які знаходяться у місцях позбавлення волі на території Росії й окупованого нею Криму, перевищувала 100 осіб. Понад 70 з них – кримськотатарські мусульмани, які перебувають під кримінальним переслідуванням за очевидно сфабрикованими звинуваченнями – у тероризмі та екстремізмі [36]. Близько 200 неповнолітніх дітей через ці справи та незаконні арешти залишилися без своїх батьків.

Власне, у відповідь на свавільні затримання, обшуки та переслідування, політично мотивовані судові процес і виникло явище

громадянської правозахисної журналістики, оскільки в умовах практичної відсутності професійних незалежних журналістів, знищенням умов роботи для яких окупаційна влада займалася роками, їхнє місце посіли кримськотатарські активісти, зокрема, з ініціативи «Кримська солідарність». Блогера і медіа-координатора громадянського руху «Кримська солідарність» Нарімана Мемедемінова заарештували ще у березні 2018 року. На практику свавільних арештів кримськотатарських активістів у Криму чимало разів звертали увагу міжнародні правозахисні неурядові організації, наприклад, Human Rights Watch та Amnesty International. У останніх була спроба відвідати Крим у 2016 році.

Громадська організація «Крим-SOS» у 2014-2020 роках задокументувала насильницькі зникнення 44 людей, про долю та місцезнаходження 15 з них, за даними «Крим-SOS», досі нічого не відомо зовсім [16].

З 2015 року окупаційна влада розпочала активно застосовувати цю статтю для переслідування громадських діячів, активістів та журналістів, які публічно виступали проти окупації. Одним з найбільш ілюстративних прикладів застосування цієї статті КК РФ для переслідування мешканців півострову за публічну позицію «Крим – це Україна» є справа Ільмі Умерова, заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу. 27 вересня 2017 року «Сімферопольський районний суд» визнав винним Ільмі Умерова за частиною другою статті 280.1 КК РФ «Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності РФ, вчинені з використанням інформаційно-телекомунікаційних мереж (Інтернет включно)» за його публічні висловлювання на підтримку територіальної цілісності в етері каналу «АТР» і засудив його до двох років позбавлення волі з відбуванням у колонії-поселенні із заборонаю займатися публічною діяльністю протягом двох років. Протягом «судового процесу» Ільмі Умеров продовжував наполягати на територіальній приналежності Криму України, втім таку позицію кваліфіковано як злочин [16].

Як вже зазначалося, після повномасштабного вторгнення окупаційна влада посилила репресії, адже перемоги України на дипломатичному, мілітарному фронтах створюють для кримчан з проукраїнськими поглядами, зокрема

кримських татар, правові та політичні умови, за яких можна більш ефективно здійснювати опозиційних рух, боротися за власні права тощо. За рік повномасштабної війни правозахисні організації України, Меджліс кримськотатарського народу, Уповноважені Президента України опублікували десятки матеріалів, де задокументовано усі зв'язні методи тиску та поневолення, що застосовуються окупантами. Важливо, що про всі ці факти відомо лише завдяки правозахисникам-журналістам Криму, які не дають російським окупантам приховувати свої злочини проти людяності, порушення міжнародного права, порушення правил ведення війни. За цю боротьбу журналісти платять свободою – до квітня 2022 року було відомо про 13 випадків незаконного позбавлення волі кримських журналістів [34].

Окремо варто згадати дві справи проти журналістів Криму. Це справи Нарімана Джеліяла та Владислава Єсипенка. Підконтрольний Росії Сімферопольський районний суд окупованого Криму взитку 2022 року оголосив вирок у справі журналіста Радіо Свобода Владислава Єсипенка, його засудили до шести років колонії загального режиму і штрафу у розмірі 110 тисяч рублів в справі про незаконне зберігання і перевезення вибухового пристрою. Російські прокурори просили для Єсипенко 11 років ув'язнення, а на засідання так званого суду навіть не допустили слухачів. «Владислава затримали без жодних підстав, жорстоко катували, щоб домогтися «визнання», зробленого для телебачення, і піддали фіктивному судовому процесу, який тривав вісім місяців. Владислав має бути негайно звільнений і йому мають дозволити возз'єднатися з дружиною і дочкою, які чекали на його повернення додому з березня минулого року», – йдеться у заяві Президента Радіо Свободи Джеймі Флая. Журналістська діяльність Владислава Єсипенка полягала у тому, що він викривав злочини росії під час окупації, давав безліч коментарів щодо цих злочинів міжнародним ЗМІ, маючи насильно отриманий російський паспорт Єсипенко продовжував знімати синхрони та бліц-опитування думок жителів Криму.

А 4 вересня 2021 року в Криму затримали журналіста та політика Нарімана Джеліяла за підозрою у підриві газопроводу. Його засудили у вересні 2022 року до

17 років позбавлення волі у колонії суворого режиму. Як журналіст та Наріман Джелал відомий тим, що був учасником інформаційно-аналітичного підрозділу Меджлису кримськотатарського народу.

Таким чином, умови роботи для незалежних журналістів в Криму – це небезпека, репресії, переслідування, політично вмотивовані справи, фальсифікація обвинувачень, переслідування родичів, зникнення, незаконна депортація для відбування «покарання», незаконне ув'язнення з тортурами, неможливість будь-якого оскарження рішень окупаційної влади. І це лише порушення фундаментальних прав, безкарність органів окупаційної влади поширюються на право на навчання, незаконне відчуження майна тощо [33]. І попри це журналістів-правозахисників в Криму, навіть після посилення репресій після повномасштабної війни, люди працюють та висвітлюють усі незаконні дії російських окупантів в українському, згідно із Міжнародним правом – Криму.

Тож, основними явищами, що характеризують сферу громадянських і політичних прав протягом усіх років окупації Криму стали: насильницькі зникнення проукраїнських активістів, які розпочались ще з перших днів окупації та тривають понині; свавільні арешти активістів, журналістів, національних і релігійних лідерів, які намагаються поширювати будь-яку правдиву інформацію про окупаційну владу; тиск на суддів і адвокатів, які причетні до справ проти незалежних правозахисників-журналістів; масове застосування російського антитерористичного і антиекстремістського законодавства для боротьби з проукраїнськими діячами; фактична ліквідація свободи слова та критичне обмеження права на свободу об'єднань і мирних зібрань; висилка українських в'язнів з Криму у віддалені регіони рф. Чимало кейсів політичних переслідувань правозахисників та журналістів та вироків так званих судів анексованого Криму свідчать про репресії окупаційної влади проти саме тих сил, які попри репресивний, позаправовий апарат продовжують стояти на захисті прав і свобод кримчан.

РОЗДІЛ 3. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ «ПІЛОТНИЙ ВИПУСК АВТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ «ЗЛОЧИНИ РОСІЇ ПРОТИ ПРАВОЗАХИСНИКІВ ТА ЖУРНАЛІСТІВ КРИМУ. МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО ПІВОСТРОВА»»

Опис загальної концепції інформаційного продукту. Створений за темою кваліфікаційної роботи інформаційний продукт «Пілотний випуск авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова» має два складники: сценарій цієї програми та відеоматеріали до неї. Метою створення нами цього авторського інформаційного продукту є висвітлення основних аспектів життя анексованого Криму; аналітичне дослідження сучасного стану соціального, політичного життя, спочатку окупованого, а згодом анексованого росією, українського, згідно із міжнародним правом, півострова; виявлення, оцінювання з правової та політичної точок зору випадків порушення прав людини на півострові і здійснення журналістського контролю за процесами відновлення порушених прав людини. Основою авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова» є авторські телевізійні сюжети на дотичну тематику, підготовлені авторкою протягом роботи на Державному підприємстві «Мультимедійна платформа іномовлення України» та протягом переддипломної практики (Додаток Б). Кожен із сюжетів буде починати одну із підтем програми, після залучатиметься найкомпетентніший гість або експерт, який разом із авторкою та ведучою програми обговорюватиме новини та деталі кожної із тем. Таким чином в одному інформаційному продукті можна буде загально охопити висвітлення основних тенденцій і процесів у Криму, про які необхідно знати, негараздів, з якими необхідно боротися на шляху до реінтеграції півострова, випадків порушення і стану справ з відновлення порушених прав людини.

Обґрунтування актуальності створення інформаційного продукту. Актуальність цього інформаційного продукту зумовлена особливим значенням Криму у процесі відновлення суверенітету України над усіма її територіями,

загарбаними росією. «Крим – це ключ до української перемоги», – не раз казали українські військово-політичні керівники, а також керівництво країн-партнерів України. У Міністерстві закордонних справ України вважають, що Крим буде звільнено дипломатичним і політичним шляхом, адже саме з окупації Криму почалася чергова загарбницька війна Росії проти України. А з початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року на території анексованого Криму репресивна машина росії запрацювала ще потужніше, не говорячи вже про повну мілітаризацію півострова Кремлем. Після омріяного звільнення Криму, і українській владі, і українському населенню доведеться провести чимало роботи у правовому, соціальному та інших сферах. Одним із напрямів цієї діяльності має бути й діяльність з відновлення порушених прав людини. Для розуміння ситуації в Криму, наслідків майже 9-ти років анексії станом на момент написання кваліфікаційної роботи, й розроблено сценарій та матеріали пілотного випуску цієї авторської програми. Кримська проблематика у мас-медіа має активне висвітлення від моменту окупації, проте питання саме репресій проти проукраїнського населення півострова є темою лише окремих правозахисних медіа та з'являється у ЗМІ, зазвичай, після появи інформаційного приводу – нових судових справ, фактів переслідувань чи змінення російського законодавства, яким керуються окупанти в українському Криму.

Питання Криму зазнало першого «занепаду» в українському та світовому інформаційному просторі з 2015 року і до власне повномасштабного вторгнення. Цю проблематику незадовго до великої війни аналізували у Детектор Медіа, наприклад, у статті «Діра на мапі України. Чому треба формувати український погляд на Крим» і окреслили основний лейтмотив висвітлення цієї теми, яку розділяє і авторська програма «Злочини Росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова». Оглядач Детектор Медіа Максим Свеженцев окреслив його так: «Від того, що українці знають про сучасність і минуле Криму, безпосередньо залежать шанси півострова на звільнення й реінтеграцію. До сьогодні образ Криму як місця відпочинку формувався в головах українців під впливом чужих, радянських / російських

історичних наративів про минуле. Поверхове знання про Крим як курорт змушувало українців із материка ставитись до Криму по-споживацькі. Тепер ці уявлення про півострів позначаються на культурі, мистецтві, повсякденному спілкуванні та на політиці» [33]. А реальні жахи, які відбуваються з людьми, котрі не погоджуються жити за законами російських окупантів мало чим відрізняються від звірств і злочинів, які російська армія вчиняла в інших тимчасово окупованих областях України. Започаткування такої телевізійної програми згодом як циклової, дозволить вирішити не лише проблему поінформованості аудиторії, але й посилить правозахисну і контрольну функції медіа.

Авторська програма є унікальною за змістом, оскільки власне і сюжети є авторськими, і запрошені експерти в режимі прямого етеру будуть аналізувати задані теми, у програмі не буде використаний партнерський контент тощо. Аби визначити унікальність форми програми нами був зроблений моніторинг щодо програм на теми Криму в ефірах українських національних телеканалів (1+1, СТБ, Ми-Україна, Суспільне мовлення та регіональні філії, 24 канал, 5 канал, Інтер, Еспресо і т.д.) та серед каналів іномовлення та бюро іноземних ЗМІ (Freedom, BBC, RL, Голос Америки, DW і багато інших). Результат моніторингу на базі ефірів в YouTube за термін від початку початку російсько-української війни та створення єдиних марафонів новин на українському ТБ показав, що схожого контенту за формою достатньо. Наприклад, Суспільне Новини, Espresso TV, FreeDom, УНІАН має спеціальні ефіри, авторські програми, які стосуються реалій Криму. Контенту подібного формату також багато на платформах окремої редакції Радіо Свобода, яка фахово займається виключно Кримом та дотичними темами – «Крим. Реалії». Проте основна відмінність нашого пілотного проєкту від вже існуючого контенту у тому, що окрім новинного та політичного виміру головний акцент переноситься на дотримання та боротьбу за права людей. Саме людиноцентричне висвітлення випадків незаконного осуду, викрадення, переслідування, катування, яке масштабується де геополітичних перспектив півострова робить запропонований пілот інформаційного проєкту актуальним та

унікальним, особливо, за змістом і дотриманням акцентів на адвокаційній проблематиці.

Аналіз цільової аудиторії інформаційного продукту. Нами був виконаний детальний аналіз цільової аудиторії (ЦА), процес вивчення ускладнював досить широкий контекст інформаційного продукту, оскільки ЦА можна шукати в самому анексованому Криму, серед української аудиторії, та навіть серед російської та міжнародної аудиторії у випадку дублювання англійською мовою тощо. Тому з огляду на контекстуальність саме не факту анексії Криму та політичного виміру, а захисту прав населення звужуємо головну цільову аудиторію до України та перспективних глядачів з анексованого Криму, які мають доступ до українських джерел в мережі Інтернет. Одразу варто зазначити, в якому стані нині вимірювання глядачів телебачення та інтернету загалом. Журналісти Детектор Медіа у загальному моніторингу змін аудиторії в Україні констатували: «З 2014 року, коли Росія загарбала Крим, піплметри – прилади, які фіксують телевізійне споживання, – були вивезені, й дослідження на півострові припинилось. Далі, коли росія розв'язала війну в Донецькій і Луганській областях, оператор панелі вирішив залишити піплметри й далі вимірювати поведінку та споживання телебачення в загарбаних регіонах...Зараз, коли росія пішла в повномасштабний наступ на Україну, вимірювання тривають: дані передаються з усіх місць, де є мобільний зв'язок» [35]. Згідно із відкритими даними піплметрів частка телеглядачів українських телеканалів зменшилася на 12 відсотків у порівнянні з довоєнним часом. Щодо аудиторії в Інтернеті, то, за даними Gemius Україна від початку війни аудиторія в онлайні лише зросла, приблизно на 80 тисяч людей, незважаючи на фактор доступності через активні бойові дії в окремих регіонах країни.

Отже, з огляду на незмінність кількісного показника аудиторії телебачення та діджитал платформ серед українців, а також з урахуванням того фактора, що авторська програма є соціально важливою для всього населення України – зріз аудиторії програми очікувано буде тотожним загальним характеристикам українського глядача та споживача соціально-політичного контенту. А окрім того,

із розуміння різючих змін української аудиторії та монополізацію інтересу до контенту, до якого належить тема та формат авторської програми «Злочини Росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова», ЦА інформаційного продукту відповідатиме основним характеристикам ЦА телебачення в Україні. Тобто, ЦА охоплює всі регіони України, вік ЦА коливається від 18 років до 60+ років, остання категорія є наймасовішою у споживанні телевізійного контенту, понад 82 відсотки українців у цій віковій категорії схильні довіряти телебаченню, велика частка й у віковій категорії 40+ – понад 65 відсотків респондентів за даними загальнонаціонального дослідження Центру Разумкова та фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, також обирають телебачення. Так само як за загальних тенденцій телебачення в Україні, аудиторією авторського інформаційного проєкту будуть переважно жінки.

Аналіз каналів поширення інформаційного продукту. Основним каналом поширення інформаційного продукту рекомендовано телебачення та YouTube і Facebook. Вибір телебачення є зрозумілим, з огляду на формат та тему інформаційного продукту. Аналіз телевізійної аудиторії за згаданими вище параметрами і заданими у проєкті цільовими аудиторіями свідчить про прийнятність телебачення як комунікативного каналу для поширення цього інформаційного продукту. Теоретично можна розглядати публікацію продукту у рамках двох телемарафонів – національного «Єдині новини» та марафоні іномовлення «Freedom», оскільки саме ці формати мовлення є найпопулярнішими в телевізійному інформаційному просторі країни. За даними дослідження USAID-Internews, кожен третій українець – глядач телемарафону «Єдині новини», тобто станом на листопад 2022 року – 32 відсотка респондентів дивилися нацмарафон. Окрім того, понад 75% українців довіряють «Єдиним новинам» – такий результат моніторингу першого півріччя 2022 року від Суспільного мовника та дослідницькою компанією Gradus Research [11].

З огляду на те, що великі форми, тобто сюжети, які стануть основою авторської програми, є контентом виробленим у рамках кваліфікаційної роботи на

ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» – телеканалі FreeDom, то найкращою платформою для реалізацією проекту стане саме марафон іномовлення та його діджитал-платформи, включно із англomовним аналогом на базі ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» – UATV English. Варто акцентувати на тому, що матеріали, які є основою пілотного проекту авторської програми, вже публікувалися в рамках марафону іномовлення FreeDom та в усіх соцмережах FreeDom: сторінки в Facebook, Telegram та на головному сайт медіа <https://uatv.ua>. За умови позитивного рішення щодо такої ініціативи, пілотний випуск авторської програми можна реалізувати англійською, оскільки усі основні матеріали раніше були також адаптовані та опубліковано англomовною редакцією ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» – UATV English. Без урахування цього фактору, телеканал та однойменний марафон точно підійдуть під Кримську тематику іномовлення, адже це питання є маловисвітлюваним для аудиторії, на яку мовить FreeDom. «Телеканал транслюється в 60 країнах світу в кабельних мережах. А ще Youtube, соцмережі – охоплення величезне! Потенційна аудиторія Фреedom – 270 мільйонів глядачів. Саме стільки у світі знають чи говорять російською», – запевняє шеф-редактор мультимедійної платформи Олексій Мацука [29]. У випадку публікації в рамках ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» зміститься ЦА та мета продукту, адже головним глядачем стане не українська аудиторія (проте вона також може подивитися проект у діджитал), головною ЦА у такому випадку стануть російськомовні люди усього континенту. Це важливо, адже знання про жахи в анексованому Криму, історія та перспектива життя півострова також є важливими, як для України, так і для геополітики загалом, адже розуміння українців щодо реінтеграції та засудження анексії Криму, це не лише питання інформованості та позиції українців, але і громадян країн-партнерів та громадян країни-агресора Росії, яка окупувала та анексувала півострів та продовжує використовувати репресії та мілітаризації задля досягнення завойовницьких цілей.

Опис основних етапів створення інформаційного продукту. Початок створення інформаційного продукту був покладений під час кваліфікаційної

переддипломної практики на ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» в київському офісі, де я на посаді кореспондента найчастіше під час підготовки контенту обирала тематику Криму для висвітлення в рамках марафону іномовлення та займається створенням сюжетів, які внаслідок стали основою для авторської програми. Кожного дня редакція телеканалу FreeDom отримувала від шеф-редактора список тем, які мають наступного дня скласти підготовлений порядок денний ефіру, звісно, оперативні теми не могли враховуватися. Тож, обираючи тему, кореспонденти разом із випусковими редакторам проводили борди щодо наповнення матеріалів, разом вирішуючи через який інформаційний привід варто «зайти» в сюжет, до яких експертів звернутися, на яких подіях чи героях зробити акцент. Після борду починалася практична робота: замовлення в інформаційних редакторів спікерів та експертів по темі Криму (це найчастіше були правозахисники із кримських організацій, урядовці, які займаються питанням анексованого Криму – уповноважені Президента України тощо). Написання сюжетів відбувалося згідно із традиційними алгоритмами: пошук новин, інформації на перевірених ресурсах, відбір інформації для сюжету, який відповідно до заданих каналом стандартів рідко коли перевищували 5 хвилин ефірного часу. Усі великі редакції національних каналів працюють у відповідних централізованих програмах та архівах, і FreeDom не є винятком. Після написання, запису спікерів, відбору необхідних коментарів та загального для спеціалізованих стандартів оформлення, текст авторського сюжету потрапляє на прочитання до випускового редактора, а потім до літературного, опісля – на монтаж, який мав контролюватися журналістом задля реалізації задуманої візуалізації та візуальних акцентів. Як правило, наступного дня після написання та монтажу авторські сюжети вже потрапляли в ефір. Одразу після виходу в ефір марафону англійська та арабська редакції медіа забирали проект сюжету на адаптацію в свій ефір. Таким чином, з однієї телевізійної форми виходило 4-5 форм на ТБ та на діджитал платформах чотирма мовами. Наступним етапом на шляху виготовлення авторської програми був моніторинг телевізійних сюжетів в діджитал: моніторинг охоплення, який демонстрував зацікавленість та актуальність теми, моніторинг

коментарів, в яких час від часу був конструктив щодо фактів чи форми. Протягом кваліфікаційної практики мною були опубліковані десятки матеріалів, більша частина із яких на пряму чи дотично стосувалася Криму. Тому на наступному етапі формування ідеї проєкту було зрозумілим завдання, тема та мета: зібрати всю виконану роботу однієї тематики в більшу за розміром та більш інтерактивну та аналітичну форму у кінцевому результаті; була сформована мета – глибше і ширше інформування українського та закордонного глядача щодо реалій усіх сфер життя тимчасово анексованого російською федерацією півострова Крим. На четвертому етапі були відібрані головні матеріали, які складатимуть основу блоків, яких у програмі буде декілька. До сюжетів, що увійдуть у програму були обрані такі доробки:

- сюжет «Права людини в Криму. Реалії», інтерв'ю з Ольгою Скрипник керівницею Кримської правозахисної групи, яка розповіла про блокування окупаційною владою Криму соціальних мереж, переслідування адвокатів та журналістів в Криму, переслідування кримських татар;

- сюжет «Кримські татари та російсько-українська війна». Матеріал про ставлення російських окупаційних адміністрацій до корінного народу Криму, про основні нові фальсифікації кримінальних справ проти кримських татар та затриманнях, інтерв'ю з членом Меджлісу кримськотатарського народу – Гаяною Юксель;

- сюжет «Доля Керченського мосту», в якому піднімалася тема незаконної мілітаризації півострова російською та окупаційною владами, висвітлювалася позиція українського військово-політичного керівництва щодо майбутнього Керченського мосту, який поєднує український анексований Крим та територію Росії»;

- сюжет «Crimea Platform Summit». Матеріал про другу Кримську платформу, міжнародну координаційну платформу щодо деокупації Криму, яка пройшла в Києві.

- сюжет «Крым: сценарии будущего полуострова», в якому йдеться про можливі сценарії та ресурси для заїльнення Україною анексованого Криму,

аналітика від міжнародних партнерів та позиція військово-політичного керівництва України.

На останніх робочих етапах був створений детальний сценарій пілотного проєкту авторської програми (Додаток А). А також розроблені рекомендації щодо каналів поширення та практичної виготовлення пілотного випуску програми. У цей етап увійшов аналіз та розрахунок основних ресурсних витрат на реалізацію проєкту.

Аналіз ресурсних витрат на створення інформаційного продукту. Персонал складатиметься із ведучого чи ведучої програми, двох інформаційних продюсерів, які займатимуться пошуком та домовленістю із спікерами та експертами, за участі яких відбуватимуть інтерв'ю до кожного відповідного блоку, Два оператори, звуковий режисер, випусковий режисер та режисер монтажу – така команда працюватиме у студії під час запису та пізніше після передмонтажу та монтажу кінцевої форми програми. У форматі часткової зайнятості долучиться випусковий редактор, який стежитиме за таймінгами, витраманням теми тощо під час запису програми, а також ще на етапі підготовки матеріалу має бути залучений редактор чи літературний редактор задля надання бездоганної форми текстовим формам програми. Усі спеціалісти будуть залучені на основі «аутсорсу», аби простіше регулювати обсяги роботи та оплату праці. Підрахувати зарплату колективу важко, оскільки не визначені ринкові ціни оплати праці за цими позиціями, тому теоретично можна відштовхуватися від середньої оплати праці для медійників у Дніпра та Києві 1000-1500 гривень за робочий день, тому у підсумку команда, окрім автора, звісно, отримає 9000-13000 тисяч гривень загалом.

Технічні засоби: дві камери, хромакей, набір для студійної зйомки (студійне світло, софтбокси тощо), набір для студійного звуку (мікшер, петличні мікрофони тощо). Уся техніка необхідна на погодинну оренду, оскільки зйомки згідно із форматом програми та таймінгом 30-40 хвилин з урахуванням готового змонтованого матеріалу, не займатимуть навіть половини робочого дня часу. Щодо цін на аренду двох камер обійдуться 1800 грн. на добу за кожен, аренда набору студійного світла близько 2 тисяч на добу, набір звуку із урахуванням

кількості людей в ефірі – також орієнтовно 2 тисяч гривень, а також хромакей, який слугуватиме «студією» – вартує 1800 гривень на добу, згідно із розцінками на сайтах оренди спеціального обладнання для студійних зйомок. Додаткові витрати: таксі для спікерів, які мають з'явитися протягом програми офлайн, оренда одягу та послуг візажиста за потреби. На додаткові витрати, згідно із розрахунком загального бюджету виокремлюють 3000 гривень. Отже, загально необхідні витрати під час зйомок авторської програми з мінімальної похибкою вартості – 26 тисяч гривень, що у валютному еквіваленті на кінець квітня 2023 року становить майже 900 доларів США.

Підбиваючи підсумки варто зазначити, що пілотний випуск авторської програми «Злочини Росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова» відповідає актуальним потребам сучасної української та іноземної аудиторії телебачення та онлайн-медіа, тому що повномасштабне російське вторгнення прикуло увагу міжнародної спільноти та усіх громадян України до питань війни, соціально-політичного виміру передумов російсько-української війни, перспектив її завершення та наслідків – від гуманітарних до геополітичних. Відповідно питання анексованого українського півострова Крим, з якого власне почалася чергова війна РФ проти України вартує уваги у всіх форматах та на всіх доступних платформах. Інформаційний продукт водночас унікальний, оскільки містить авторські творчі матеріали та у пілотному випуску міститиме унікальні інтерв'ю та коментарі спікерів та експертів, але попри це схожий формат контенту все ж можна знайти в ефірах національних телеканалів та інформаційних бюро, адже саме такий формат нині – відповідь на потреби аудиторії, якій необхідна дискусія, пояснення, емпіричний тематичний досвід не тільки героїв матеріалів, але й ведучих та експертів. Формування остаточного формату – сценарію пілотного випуску програми формувався у 5 етапів – від кваліфікаційної практики та розробки тематичних сюжетів на базі ДП «Мультимедійна платформа іномовлення», завершуючи формуванням технічних витрат та рекомендацій щодо поширення контенту. Частково проєкт вже є опублікований, але в децентралізованому вигляді: тематичні сюжети є на усіх

платформах телеканалу FreeDom, а на також на платформах редакцій UATV English та UATV Arabic. Практичне втілення програми не є фінансово витратним та може бути поширене на будь-яких платформах, де можлива публікація візуального контенту, але пріоритетна платформа публікації – телеканала Freedom та однойменний марафон іномовлення, оскільки частково контент був вироблений на базі телеканалу та відповідає усім контентним та контекстним запитам цільової аудиторії цього медіа.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі висвітлено особливості правозахисної журналістики в Україні, місце та сучасний вимір захисту прав людей в українській адвокаційній журналістиці, здійснено порівняння українського виміру із міжнародним. У роботі окреслені ролі та завдання правозахисної журналістики на тимчасово окупованих через російсько-українську війну територіях України, а особливо у тимчасово анексованому Криму. На основі дослідження теми створено власний інформаційний продукт правозахисної тематики.

1. З огляду на низку підходів, поданих у роботах науковців, окреслено поняття та мету правозахисної (адвокаційної) журналістики. Правозахисна журналістика – це журналістська практика, головний фокус якої – захист та контроль за дотриманням прав і свобод людей, окрема тематична спеціалізація, спрямована на інформаційну підтримку боротьби за дотримання людських прав. Професійна місія правозахисної журналістики – це зміни в політиці та практиці захисту прав людини, особливо, в позаправових обставинах – окупація, анексія тощо. До фундаментальних цінностей, які має відстоювати правозахисна журналістика належать свобода, гідність, справедливість, рівність, а також фундаментальні права: право на життя, освіту, медичну допомогу. Основні завдання правозахисної журналістики – підвищення обізнаності пересічного читача чи глядача з питань прав людини, боротьби із дискримінацією, а також допомога в підвищенні чутливості медіа до проблематик різних груп населення, проблемних питань, а також дотримання журналістських стандартів у сфері етичного висвітлення питань, пов'язаних із правозахисною діяльністю.

2. Роль журналістики у захисті прав людей в Україні розкрито через розуміння правозахисної журналістики як інклюзивної, що є особливою практикою системного розкриття правозахисних тем у медіа. Інклюзивний підхід у медіа забезпечує: більш правдиву і різнобічну інформацію з різних тем; збільшення цільової аудиторії серед представників окремих громад (соціальних груп); включення представників різних груп населення до редакційних колективів

як медійних працівників, позаштатних авторів, що урізноманітнює журналістську команду; сприяння розвитку верховенству права, захисту прав людини, толерантності суспільства, рівності та недискримінації; утвердження впевненості людини брати відповідальність за власне життя на себе, що сприяє розбудові сильної держави відповідальних людей. Результатом розвитку правозахисної журналістики як інклюзивної в Україні є формування стійких навіть за несприятливих соціально-економічних і безпекових умов мереж соціально-партнерської та правозахисної комунікації.

3. З'ясовано, що у міжнародному вимірі правозахисна журналістика бореться не лише за дотримання загальної інклюзивності, а й за локальні та абсолютно нові виміри охорони людських свобод. Виокремлено проблеми масштабного розвитку правозахисної журналістики та їх чинники, а саме: конкуренція на медійному ринку, яка зменшує потенційну зацікавленість у правозахисних темах поза популярними інформаційними приводами; звуження правозахисної тематики до суто інформування щодо ініціатив у сфері дотримання прав людини та акцентування на потребі чутливого ставлення до проблем у цій сфері, що почасти зумовлено необхідністю чіткого дотримання журналістами правових, моральних норм; слабе розуміння контексту подій, які призвели до порушення прав людей, журналістами, вихованими в іншому правовому, соціокультурному середовищі; реактивна, а не проактивна позиція багатьох медіа у питаннях висвітлення правозахисної тематики.

4. Проаналізовано діяльність правозахисних медіа в Україні. З'ясовано, що від початку повномасштабного вторгнення росії над проблематикою захисту прав людини під час війни почали працювати усі без виключення медіа України, хоча з 2014 року сфокусованими на проблемах різних груп населення України були переважно адвокаційні медіа та бюро міжнародних ЗМІ: ZMINA, Радіо Свобода, Громадське, «Українська правда», «Вгору», «Ґрунт» тощо. Детально проаналізовано правозахисну діяльність таких провідних медіа як Радіо Свобода, «Українська правда». Найбільш типовими правозахисними матеріалами є опис події, пов'язану з порушенням прав людини або їх захистом, аналіз правових актів,

факти порушення права, діяльність органів влади, позиція окремого громадянина або організації із захисту прав людини, тощо.

5. Описано роль і завдання правозахисної журналістики у зоні бойових дій та на тимчасово окупованих РФ територіях України. Зокрема, проаналізовано особливий досвід та зміни роботи журналістів-правозахисників під час великої війни. Продемонстровано на прикладах, як у зоні тимчасової окупації, попри дії окупаційної армії росії, репресії, українські журналісти змогли хоча б тимчасово, але надавати людям найголовнішу інформацію, попереджати про небезпеку, можливі шляхи евакуації та гуманітарну допомогу. Медійники не тільки захищають права українців на життя, недоторканність житла, свободу, життєві блага, підтримують моральний дух та спростовують інформаційні вкиди окупаційної влади. Також, ризикуючи власним життям, українські журналісти інформують світ про події в захоплених українських містах, порушення прав людини загарбниками.

6. Охарактеризовано стан правозахисної журналістики на тимчасово анексованому півострові Крим та її місце у процесі деокупації Криму. Кримські діячі та організації, які мають особливий та найдовший досвід роботи під час окупації та анексії, посідають окреме місце в правозахисній українській журналістиці. З 2014 року тривають знищення російською окупаційною владою незалежної журналістики на півострові, репресії проти корінного населення та проукраїнських активістів, медійників, адвокатів. У 2023 році для місцевих жителів в анексованому Криму немає доступу до традиційних українських ЗМІ взагалі. Їхнє місце зайняли представники громадянської журналістики, яким доводиться працювати під потужним тиском окупаційної влади. Борючись за людські права та свободи в незаконній, цинічній окупації, правозахисна журналістика Криму потерпає від репресивного апарату окупаційної влади чи працює в «екзилі» – на більш безпечних територіях України. Серед незаконно затриманих журналістів та правозахисників сотні людей: Осман Аріфметов, Марлен Асанов, Ремзі Бекіров, Тимур Ібрагімов, Сервер Мустафаєв, Сейран Салієв, Амет Сулейманов, Руслан Сулейманов, Рустем Шейхалієв та інші.

Їхнього звільнення від окупаційної влади півострова вимагає цивілізований світ, проте росія навпаки після повномасштабного вторгнення посилює методи тиску та залякування. Завдяки незалежній роботі кримських журналістів, Україна вже отримала чимало перемог, що не враховуючи мілітарний аспект російсько-української війни наближають звільнення Криму – це Кримська платформа, засудження світової спільноти, антиросійські санкції, розгляд кримінальної справи щодо порушення прав людей в Міжнародному кримінальному суді.

7. Створено відеоматеріали та розроблено сценарій пілотного випуску авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова». Актуальність цього проєкту зумовлює те, що українці та міжнародна спільнота мають бути поінформованими щодо реалій життя Криму на шляху до реінтеграції півострова, без якої неможлива деокупація інших територій країни, та адаптації місцевого населення. У рамках переддипломної практики та роботи на ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» були створені телевізійні сюжети на правозахисну тематику, пов'язану з подіями та особами в анексованому росією Криму. Матеріали зібрані в унікальний та актуальний інформаційний продукт – у пілотний випуск авторської програми «Злочини Росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова», яка ще глибше розкриває проблематику сучасного стану соціально-політичного життя в Криму, захисту прав людини на півострові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко І. «Історії журналістів, які працювали в окупації у Херсоні, Бердянську і Маріуполі». Грунт, жовтень, 2022. URL: <https://grnt.media/interview/istoriyi-zhurnalistiv-yaki-praczuuvaly-v-okupacziyi-u-hersoni-berdyansku-i-mariupoli/amp/>
2. Бацюкова С., Виртосу І. Адвокаційна журналістика: світовий та український досвід. Луганськ, 2013. URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/rol-2013-7-18_2 (дата звернення: 11.10.2022).
3. Безбородько Ю. О. Соціальні комунікації у становленні та розвитку української державности та громадянського суспільства. Стратегеми, наративи, технології та смисли : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 25-ї річниці журналістської освіти в Запорізькому національному університеті (21 груд. 2022 р.), Запоріжжя : ЗНУ, 2022. С. 180 – 183.
4. Безпека журналістів: збірник документів Ради Європи. Київ: ТОВ «ЛІВ ПРИНТ», 2016. 52 с.
5. Брошкова С. Проблематика та перспектива розвитку правозахисної журналістики. Діалог: медіа-студії. 2021. № 27. С. 25 – 38.
6. Виртосу І., Томак М.: У мені немає конфлікту журналістки і правозахисниці. Центр інформації про права людини. URL: https://humanrights.org.ua/material/marijia_tomak_u_meni_nemaje_konfliktu_zhurnal_istki_i_pravozahisnici(дата звернення: 12.10.2022).
7. Виртосу І., Шендеровський К. Це не лише про меншини. Medialab. URL: <http://medialab.online/news/advocacy/> (дата звернення: 08.10.2022).
8. Декларація Принципів толерантності, затверджена резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 р. URL: <https://www.religion.in.ua/9292-deklaraciya-principiv-tolerantnosti-zatverdzhena-rezolyuciyeyu-generalnoyi-konferenciyi-yunesko-16-listopada-1995-roku.html>

9. Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань. ООН, 1981. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/43860>
10. Декларація про права осіб, що належать до національних, етнічних, релігійних та мовних меншин. ООН, 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text
11. Дослідження Gradus Research Company «75% українців довіряють телемарафону «Єдині новини»». URL: <https://www.nrada.gov.ua/75-ukrayintsiv-doviryayut-telemarafonu-yedyni-novyny-doslidzhennya-gradus-research-company/>
12. Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод. ЄС, 1950. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>
13. Журналістська етика: посібник для підготовки до державного іспиту. Авт. кол. за ред. В. П. Мостового та В. В. Різуна. Київ, ТЗОВ «ЗН УА», 2014. 224 с.
14. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/convKText (дата звернення: 03.11.2022).
15. Загальна декларація прав людини. 1948. Для навчання. Права людини та медіадіяльність. Ресурсний хаб Інституту журналістики. URL: <http://labs.journ.univ.kiev.ua/hrj/> (дата звернення: 24.10.2022).
16. Звіт КримSOS «Насильницькі зникнення у Криму за період окупації Російською Федерацією у 2014-2020 роках». Громадський простір, 02.12.2020. URL: <https://www.prostir.ua/?news=krymsospredstavyla-zvit-nasylnytski-znyknennya-u-krymu-za-period-okupatsiji-rosijskoyu-federatsijeyu-u-2014-2020-rokah> (дата звернення: 27.10.2022).
17. Іванюха Т. В. Адвокаційна журналістика як світова медіапрактика та метажанр. Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. 2020. № 2. С. 35 – 40.

18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004KText (дата звернення: 01.11.2022).

19. Конфлікт у медіа і медіа в конфлікті. Дослідження. Соціологічна агенція «Фама» на замовлення громадської організації «Львівський медіафорум» і Школи журналістики Українського католицького університету. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/polovina_ukraintsiv_ne_virit_u_nezalezhni_zmi/ (дата звернення: 14.11.2022).

20. Крым: свобода слова в оккупации. Информационно-аналитический доклад о преследовании журналистов и блогеров на территории Крымского полуострова (март 2014 – сентябрь 2019). Київ, 2019. 40 с.

21. «Ліна Кушч: «Завдання журналістів на окупованих територіях – зробити матеріал і виїхати, а не повалити режим»». Національна спілка журналістів України, квітень, 2022. URL: <https://nsju.org/navchannya/lina-kushh-zavdannya-zhurnalistiv-na-okupovanyh-terytoriyah-zrobyty-material-i-vyyihaty-a-ne-povalyty-rezhym/>

22. Методологія моніторингу конфліктно-чутливого висвітлення проблем соціальних груп, дотичних до конфлікту, в українських телевізійних ЗМІ. Координатор проектів ОБСЄ в Україні, ГО «Телекритика», Київ, 2015. URL: <https://ms.detector.media/metodologiya/post/15322/2015-12-21-metodologiya-monitoryngu-konfliktno-chutlyvogo-vysvitlennya-problem-sotsialnykh-grup-dotychnykh-do-konfliktu-v-ukrainskykh-televiziynykh-zmi/>

23. Мирний М. Українці плутають «права людини» з можливістю жити забезпечено. Центр інформації про права людини. URL: <https://humanrights.org.ua/> (дата звернення: 29.10.2022).

24. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. ООН, 1965. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text

25. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від

19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043/convKText (дата звернення: 25.10.2022).

26. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права/ Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 25.10.2022).

27. Місія з оцінки стану справ із дотриманням прав людини в Україні. Стан справ із дотриманням прав людини і прав національних меншин: Місія БДПЛ: 6 березня – 1 квітня 2014 року; Місія ВКНМ: 8 березня – 17 квітня 2014 року. Гаага – Варшава, 12 травня 2014 року. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/6/122193.pdf> (дата звернення: 19.10.2022).

28. Нічого для нас без нас: посібник з інклюзивного прийняття рішень для засобів масової інформації. За заг. ред. Виртосу І. Г. Упорядники: Азін В. О., Байда Л. Ю., Госс Н., Ждан П. М., Флетчер А. К: Ленвіт, 2015. 92 с. URL: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/toolkit_media_ukr.pdf (дата звернення: 19.10.2022).

29. Олексій Мацука: Індикатори успіху українського іномовлення зниження рейтингу Путіна і кількості росіян, які хочуть воювати проти України. Детектор Медіа, червень, 2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/200357/2022-06-22-oleksiy-matsuka-indykatory-uspikhu-ukrainskogo-inomovlennya-znyzhennya-reytingu-putina-i-kilkosti-rosiyan-yaki-khochut-voyuvaty-proty-ukrainy/>

30. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика. Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хоменок О. Київ, 2013. 190 с.

31. Принципи журналістської етики та контроль за їх дотриманням. Телекритика. URL: <http://ru.telekritika.ua/profesija/print/2110> (дата звернення: 28.10.2022).

32. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо надання додаткових гарантій захисту журналістам, які працюють в районах ведення воєнних (бойових) дій) : Закон України № 2320 від 08.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2382-20#Text>

33. Свеженцев М. Діра на мапі України. Чому треба формувати український погляд на Крим. Детектор Медіа. URL: <https://cs.detector.media/blogs/texts/184754/2022-02-16-dira-na-mapi-ukrainy-chomu-treba-formuvaty-ukrainskyu-poglyad-na-krym/>

34. Ситуація з правами людини в Криму за 7 років окупації: аналітична доповідь. ред. О. Виноградова; Дім прав людини Крим, Кримська правозахисна група, Регіональний центр прав людини, Центр громадянської просвіти «Альменда», Центр прав людини ZMINA. Київ, 2021. 92 с.

35. Сергієнко І., Білоскурський О. «Що відбувається з українською теле- та інтернет-аудиторією під час війни». Детектор Медіа, березень, 2022. URL: <https://detector.media/rinok/article/197341/2022-03-10-shcho-vidbuvaietsya-z-ukrainskoyu-tele-ta-internet-audytoriieyu-pid-chas-viyny/>

36. Томак М. Кур'єром до країни-агресора. Як у Росії саджають у в'язниці українців (розслідування). Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28036259.html>

37. Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / І. Бекешкіна, Т. Печончик, В. Яворський та ін.; під заг. ред. Т. Печончик. Київ, 2017. 308 с.

38. Advocacy journalism. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Advocacy_journalism#Examples

39. Bachmann Cáceres I. Advocacy Journalism. Communication. 2019. URL: <https://oxfordre.com/communication/display/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-776>

40. Dreshpak V.M. Transformation of subjects of public communication in innovative information space of modern Ukraine, Int. J. Information Systems and Change Management. 2019. Vol. 11, Nos. 3/4, pp. 292–309.

41. Fisher C. The advocacy continuum: Towards a theory of advocacy in journalism. Journalism. 2016. Vol.17 (6). pp. 711 – 766.

42. Frohlich R., Quiring O., Engesser S. Between idiosyncratic selfinterests and professional standards: A contribution to the understanding of participatory journalism in Web 2.0. Results from an online survey in Germany. *Journalism*, 2012. P.1041 – 1063.
43. McCluskey M., Kim Y.M. Moderatism or Polarization? Representation of Advocacy Groups' Ideology in Newspapers. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 2012. P. 565 – 584.
44. New Tactics in Human Rights. URL: <http://www.newtactics.org>
45. Project Cycle Management Guidelines. EuropeAid Cooperation Office, 2004. URL: http://ec.europa.eu/europeaid/multimedia/publications/publications/manuals-tools/t101_en.htm
46. Report by Nils Muižnieks, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his Mission in Kyiv, Moscow and Crimea from 7 to 12 September 2014.
47. Sue Careless. Advocacy journalism. URL: <http://www.theinterim.com/2000/may/10advocacy.html>
48. Shaw I. Human Rights Journalism : advances in Reporting Distant Humanitarian Interventions. New York : Palgrave Macmillan, 2012. 298 p.
49. The Founders' Constitution, edited by P.Kurland and R. Lerner. Chicago Press and the Liberty Fund, 2000. URL: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>
50. Waisbord S. Advocacy journalism in a global context. *The Handbook of Journalism Studies* 2008. 467 p.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Сценарій пілотного випуску авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова»

Авторська відбивка 15 секунд

(кадри із історичної хроніки Криму: Рік здобуття Незалежності, анексія росією, проукраїнські протести 2013-2014 років, початок повномасштабного вторгнення, арешти та суди на території анексованого півострова)

В: ПРИВІТАННЯ ВЕДУЧОГО + окреслення теми – 1,5 хвилини

Порушення міжнародного права, у тому числі й гуманітарного, цинічні порушення прав людини, які правозахисники фіксують ще з 2014 року, – ситуація погіршилася від початку повномасштабного російського вторгнення. Мешканців анексованого Криму «відрізають» від соцмереж та Інтернету загалом, позбавляють доступу до інформації, адвокатів та журналістів затримують, щоб позбавити права захищатись. Окупаційна влада разом із російськими спецслужбами шукає так званих «внутрішніх ворогів» і готує місцевих до незаконної мобілізації на стороні Росії. Про злочини росії та масове порушення прав людини на анексованій території – в сюжеті.

БЛОК 1 : Порушення прав людини в Криму

(відбивка із назвою блоку – 5 секунд)

СЮЖЕТ: *(4хв - адаптувати титри та перекласти за потреби готовий авторський матеріал – <https://www.youtube.com/watch?v=4H53H5rNBo8&t=233s>)*

ЗК: Окупаційна влада Криму переслідує противників російсько-української війни. Понад 70 адмінпротоколів за статтею про дискредитацію російської армії склали на кримчан, повідомляє Кримська правозахисна група. Загальна сума штрафів, які

присудили незаконні суди анексованого Росією Криму – понад 2 мільйони російських рублів. Приводом для затримання майже у всіх випадках став донос. Найчастішими причинами переслідування стали публікації у соцмережах написи «Ні війні» або поодинокі пікети.

СНХ: *((ОЛЕКСІЙ ТИЛЬНЕНКО – голова правління громадської організації КримSOS)) Щодо окремих людей є навіть по кілька судових рішень за цими новими статтями. Зараз шукатимуть на кого “спихнути” провину, максимально налаштовуватимуть людей один проти одного. І та репресивна машина, яка зараз і останні 8 років є в Криму – цей тиск лише посилюватиметься.*

ЗК: Кримськотатарський ресурсний центр серед порушень прав людини виокремлює посилення пропаганди від початку російського вторгнення, а також незаконний призов кримчан - йти на службу в російську армію.

СНХ: *((ОЛЬГА СКРИПНИК - керівниця Кримської правозахисної групи)) Росія сховала цю інформацію, не вказавши скільки людей були незаконно мобілізовані у ряди російської армії - це мінімум 3 тисячі людей. Зрозуміло, що це можуть бути ті строковики, які Росія відправляє брати участь в бойових діях проти України. Окрім призову, якщо Путін оголосить мобілізацію: загальну чи часткову, то ми бачимо, що Крим “готовий”, наприклад, Аксенов видав наказ приготувати кілька тисяч місць на кладовищі, а також тисячі місць у госпіталях.*

ЗК: Щоб боротися з репресивною машиною окупантів у Криму було складніше, на анексованому півострові переслідують журналістів та адвокатів. Наприклад, нещодавнє показове затримання трьох адвокатів, які допомагають політв'язням у Криму - Назима Шейхмамбетова, Айдера Азаматова та Еміне Авамільову - "прийняли" прямо на порозі так званого суду, повідомляють у цивільній ініціативі “Кримський процес”. За даними організації – більшість судових засідань закриті,

без понятьх та свідків, а майже майже 80 відсотків клопотань сторони захисту – відхиляються окупаційними суддями. Все це межує з порушеннями прав на вільний доступ до інформації – низка соцмереж та українських сайтів заблокована.

***СНХ:** ((ОЛЬГА СКРИПНИК - керівниця Кримської правозахисної групи))*

За адвокатами стежили, зламували їхні акаунти, у двох адвокатів забрали дозволи на роботу за сфабрикованою процедурою, за адвокатів також беруться, аби позбавити людей можливості себе захистити.

ЗК: З 2014 року росія намагається перетворити Крим із туристичного півострова на військовий гарнізон, що не може не загрожувати місцевим жителям. І у зв'язку з вибухами, що почастишали, і пожежами на півострові, кримчан перетворюють на живий щит, кажуть в організації КримСоС. Людям в анексованому Криму складно навіть ходити до церкви, адже, за інформацією Кримської правозахисної групи, тривають переслідування парафіян Православної української церкви.

***СНХ:** ((ОЛЬГА СКРИПНИК - керівниця Кримської правозахисної групи))*

Якщо раніше Росія та підконтрольні російські ЗМІ використовували мову ворожнечі спрямовану проти України, кримських татар, мусульман, українських активістів, то нині це перейшло із мови ворожнечі до закликів до геноциду. А один лише заклик до геноциду - міжнародний злочин.

В: (підводка до наступного сюжету другого блоку - 1,5 хвилини)

Першою ціллю Росії в Криму був і залишається - корінний народ кримські татари. Для них окупаційний уряд приготував тривалі тюремні строки, закриті засідання суду без захисту та понятьх, обшуки та тортури. Кримські незалежні правозахисники заявляють про посилення репресії окупаційної влади анексованого Криму саме щодо кримських татар. Про останні сфальсифіковані судові рішення та арешти кримчан - у сюжеті далі.

БЛОК 2 : РЕПРЕСІЇ ПРОТИ КОРИННОГО НАРОДУ КРИМУ

(відбивка із назвою блоку - 5 секунд)

СЮЖЕТ: *(4хв - адаптувати титри та перекласти за потреби готовий авторський матеріал - <https://www.youtube.com/watch?v=mjEMZpAUa9M>)*

ЗК: На цьому відео так званий Білогірський районний суд анексованого Росією Криму затримує кримського татарина - Рустема Османова, повідомляє Кримська правозахисна група. Османова звинуватили в участі у кримськотатарському добровольчому батальйоні імені Номана Челебіджихана, йдеться у повідомленні незаконного "управління ФСБ Росії" у Криму. Його засудили до шести років – року у в'язниці та 5-ти у колонії – через те, що заїхав до Криму з материкової України через пункт пропуску “Вірменськ”, контрольований російськими спецслужбами, пишуть правозахисники. Вся справа в тому, що в червні 2022 року Верховний суд Росії визнав "терористичним" і заборонив на території РФ "кримськотатарський добровольчий батальйон ім. Номана Челебіджихана". З того часу для окупаційних силовиків Криму - можна затримати будь-кого і за що завгодно, назвавши бойовиком-челібіджихановцем. Тільки за перші три місяці повномасштабного вторгнення росії в Україну, підкреслюють у центрі прав людини Zmina - на півострові за вигадане членство у батальйоні затримали більше людей, ніж за 4 попередні роки.

СНХ_ЦИТ: Російські спецслужби бачать реальну загрозу у здатності кримських татар до самоорганізації та цивільних акцій... Подібних дій у себе в тилу вони не можуть допустити і за рахунок посилення репресій розраховують залякати місцеве населення, аби повністю виключити ймовірність таких сценаріїв. А це, на жаль, означає, що кількість "челебеджиханівців" у камерах сімферопольського СІЗО найближчим часом продовжуватиме зростати незалежно від ступеня причетності нових фігурантів до будь-яких формувань.

із повідомлення.

Центр прав людини ZMINA

ЗК: Верховний суд Криму залишив активіста Єнвера Кроша, обвинуваченого у справі «Хізб ут-Тахрір», під арештом та відхилив скаргу захисту, повідомив адвокат Кроша. Слухання проходило у закритому режимі.

СНХ-цит: *Ці люди не є злочинцями. Єнвер Крош у своєму виступі сказав, що він взагалі не розуміє, що він робить у слідчому ізоляторі, бо жодних злочинів не робив. Йдеться про аудіозапис 2015 року у Джанкойській мечеті, де люди обговорювали релігійні теми, побутові теми, різні теми соціально-політичного характеру. І сьогодні йому за це загрожує до 20 років ув'язнення.*

Еміль Курбедінов

адвокат Єнвера Кроша

після судового засідання

СНХ: *((ГУЛЬНАРА КРОШ - мати Єнвера Кроша)) Катували його, струмом катували, підкинули йому наркотику, сказали, що він наркотиками займається.*

ЗК: «Хізб ут-Тахрір», у справі якого проходить Крош – це ісламська партія, діяльність якої не заборонена в Україні, але була визнана терористичною у Росії ще на початку двохтисячних. Тоді на засіданні була лише сторона звинувачення в особі ФСБ. Тепер членів організації в Криму переслідують не за підготовку “переворотів” або за якийсь тероризм, а за публічні акції проти російських репресій на півострові. У Південному окружному військовому суді в Ростові-на-Дону суд хоче призначити тривалі строки позбавлення волі кримськотатарським активістам: 16 років Єнверу Аметову та Руслану Сулейманову, 16,5 років Осману Аріфметову, 15 років Яшару Муєдінову та 17 років Рустеві рух Кримська солідарність. Усі підсудні нібито займалися терористичною діяльністю. Підсудні вину не визнають, вважають арешти переслідуванням за переконання. 15 років та

застосування тортур. У так званому Верховному суді Криму тривалі терміни готують заступнику голови Меджлису кримських татар та політику Наріману Джелялову, активісту Асану Ахметову та його родичу – Азізу Ахтемову. ФСБ Криму звинувачує їх у підриві газопроводу у селі Перевальне. Кримські татари провину також не визнають. Світ не може принести в жертву корінний народ українського Криму, йдучи на поводу у злочинця путіна, заявив лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв на Кримській платформі. А поки що у в'язницях півострова, за незаконними рішеннями окупаційних судів - понад 120 політв'язнів.

В: ОБГОВОРЕННЯ З ЕКСПЕРТОМ-ПРАВОЗАХИСНИКОМ - 7-10 хвилин

(актуалізувати проблематику репресій, нові випадки, нова статистика щодо злочинів проти кримських татар та інших жителів Криму, обговорення основних фальсифікованих злочинів та використаних для цього статей, обговорення дій щодо протидії репресіям, міжнародна підтримка, інформаційна боротьба за звільнення засуджених тощо)

В: (підводка до наступного сюжету третього блоку - 30 секунд)

“Все почалося Кримом і ним закінчиться. Ми повернемо силу міжнародного права”. Під егідою вирішення таких завдань пройшла Кримська платформа у воєнному 2022 році. Вже два роки тому - на першій платформі – партнери обговорювали виключно політико-дипломатичний шлях повернення українського Криму, тепер, заявив Президент, Україна розглядає всі доступні методи.

БЛОК 3: БОРОТЬБА ЗА КРИМ

(відбивка із назвою блоку - 5 секунд)

СЮЖЕТ: *(4хв – адаптувати титри та перекласти за потреби готовий авторський матеріал <https://youtu.be/JIvdPdX0FWs>)*

ЗК: Міжнародний переговорний майданчик з деокупації – Кримська платформа 2022. Понад 60 країн-учасниць представлені першими державними особами. Питання деокупації українського Криму порівняно з минулим роком перейшло з площини необхідності захисту базових принципів міжнародного права - у площину захисту безпеки та стабільності всього континенту. Замість виключно дипломатичних шляхів повернення – тепер розглядають будь-які, заявив Президент України – Володимир Зеленський. Географія Кримської платформи помітно розширилася з минулої зустрічі – низка учасників із країн Азії, Африки, Південної Америки. Це наголошує на тому, що правді під силу перетнути будь-які кордони.

СНХ: ((АНДЖЕЙ ДУДА - президент Польщі))

Так само як Гданськ та Люблін є частиною Польщі, так і Крим – є, був і буде частиною України.

+++

СНХ: ((ОЛАФ ШОЛЬЦ - федеральний канцлер Німеччини))

Ми засуджуємо росію за те, що вона намагаються “видерти” території України. Будь-які спроби змінити статус окремих українських територій ніколи не будуть визнані.

++++

СНХ: ((БОРИС ДЖОНСОН - прем'єр-міністр Британії))

Ми ніколи не визнаємо російську анексію Криму.

ЗК: Понад 40 країн, які рівно рік тому брали участь у першій Кримській платформі, заявили, що за жодних умов не визнають російську анексію українського півострова. Позиція незмінна, лише через 6 місяців кривавої війни проти України – цивілізований світ кричить ще й про цинічну окупацію, яку не можна нічим виправдати.

СНХ: ((САЛОМЕ ЗУРАБІШВІЛІ - президент Грузії))

У Грузії ми чудово розуміємо, що агресія Кремля проти мирних країн продиктована такою самою тактикою, яку вже використовували в минулому. Безумовно, війна в Україні, окупація, анексія Криму – суттєво порушують безпеку у Чорноморському регіоні та у всьому світі.

ЗК: Серед головних тем та і завдань – відновлення безпеки та стабільність в регіоні Чорного та Азовського морів, адже з 24 лютого з анексованого півострова по Україні випустили 750 крилатих ракет. Крім того чіткої відповіді вимагають і численні порушення гуманітарного арного права та прав людини - зокрема корінного кримськотатарського народу та українців.

СНХ: *((МУСТАФА ДЖЕМІЛЄВ - народний депутат України, лідер кримськотатарського народу)) На думку одного американського політика, який налаштований балотуватися на президентських виборах у 2024 році та інших європейських діячів, для того, щоб домовитися з путіним про припинення війни – необхідно подарувати йому Крим...Українським народом це сприймається як заклик - заради ілюзорного світу - принести корінний народ у жертву.*

ЗК: Потрібно посилити політику невизнання російської анексії та примножити санкційну, не давши Росії обходити обмеження. У в'язницях анексованого Криму незаконно перебувають понад 120 політв'язнів. Один із них кримчанин – політик та журналіст – Наріман Джелал – у своєму листі, який передав Президенту на саміт написав – із Криму все почалося – Кримом усе й закінчиться.

В: **(підводка до наступного сюжету другого блоку - 45 секунд)**

На шляху до звільнення Криму необхідно знищити символи анексії. Незаконно зведений росією Керченський міст в анексованому Криму буде ліквідовано, заявляє влада України. В Офісі Президента прогнозують, що на півострові небезпека тільки зростатиме. Окупаційна влада Криму списує всі вибухи на

півострові на випадкові детонації та роботу ППО. Яка ж доля чекає на Керченський міст?

БЛОК 4: МАЙБУТНЄ КРИМУ

(відбивка із назвою блоку - 5 секунд)

СЮЖЕТ: *(4хв – адаптувати титри та перекласти за потреби готовий авторський матеріал Illegal militarization of the annexed Crimea.*

<https://www.youtube.com/watch?v=KjNzmWfuWVw> та

Second Crimea Platform <https://youtu.be/JIvdPdX0FWs>)

ЗК: Після вибухів у Криму в районі Керченського мосту ввечері 18 серпня, російські окупанти встановили на мосту блокпост, повідомляють у організації КримСоС – перевіряють людей, що залишають півострів. Відповідно до міжнародного права, ЗСУ можуть робити з ворожими військовими об'єктами в Криму все те саме, що й на інших тимчасово окупованих територіях. Україна наполягатиме, щоб Росія добровільно демонтувала всі свої бази та мости, які наробила за 9 років, заявили в ОПУ.

СНХ-цит: *Ми попросимо сонце, вітер, воду і навіть тютюнові вироби, щоб ефективно відпрацьовували склади з боєприпасами. З іншого боку, ми наполягатимемо, щоб Росія добровільно демонтувала всі незаконні бази та мости, які за 8 років там зробили у Криму.*

Михайло Подоляк

Радник Глави Офісу Президента

В інтерв'ю 24 канал

ЗК: Російська армія перекидає військову техніку в Україну саме через незаконно збудований Кримський міст, тому ліквідація мосту – питання завдання військового керівництва України.

СНХ-цит: *Повірте, все перебуває під пильним контролем. Як тільки буде необхідність, можливість, здатність та завдання, все це буде зроблено.*

Олексій Данилов

Секретар Ради національної безпеки та оборони України

в ефірі загальнонаціонального марафону

ЗК: За словами координатора правозахисної організації КримСоС – Дениса Савченка після вибухів у Криму 16 серпня близько 38 тисяч автомобілів виїхали. Приблизно таку ж кількість залишили півострів раніше – після вибухів у Новофедорівці. За даними української розвідки з анексованого півострова втекла й окупаційність “влада”.

СНХ-цит: *Операція "демлітаризація" в ювелірному стилі ЗСУ триватиме до повної деокупації українських теренів. Наші воїни – найкращі спонсори гарного настрою. Крим – це Україна.*

Андрій Єрмак

голова Офісу Президента України

у Telegram

ЗК: Україні час знести Керченський міст. Про це в Твіттер написав шведський економіст, старший науковий співробітник – Atlantic Council Андерс Ослунд. Він вважає, що тоді російські окупанти швидко втечуть із українського півострова. Крім того, удар буде важливим політичним сигналом, вважає американський політолог Раміс Юнус.

СНХ-Цит: *Дайте Україні можливість розбомбити Кримський міст. Це можна зробити протягом одного дня. Для цього є всі військово-технічні можливості Заходу. Як тільки буде розбомблений Кримський міст, ви побачите, як риторика Кремля швидко зміниться.*

Раміс Юнус

американський політолог

в інтерв'ю радіо "Новое время "

ЗК: Росія почала зводити міст через Керченську протоку після анексії українського Криму в 2014 році. Міст відкрили у травні 2018-го. ЄС і США засудили відкриття мосту, в ЄС заявили, що будівництво спрямоване на подальшу примусову інтеграцію незаконно окупованого півострова.

В: ОБГОВОРЕННЯ З ЕКСПЕРТОМ-УРЯДОВЦЕМ 10-15 хвилин

(про доступні методи звільнення анексованого півострова, актуальну ситуацію щодо біженців із Криму та програм, що сприяють реінтеграції півострова, проєктів, які стосуватимуться адаптації, перевірки місцевих жителів після звільнення, реальні перспективи соціальної реінтеграції в українське суспільство, актуальні кроки України щодо збереження Криму в інформаційному, політичному, гуманітарному тощо вимірах країни)

+++ ПРОЩАННЯ 30 секунд

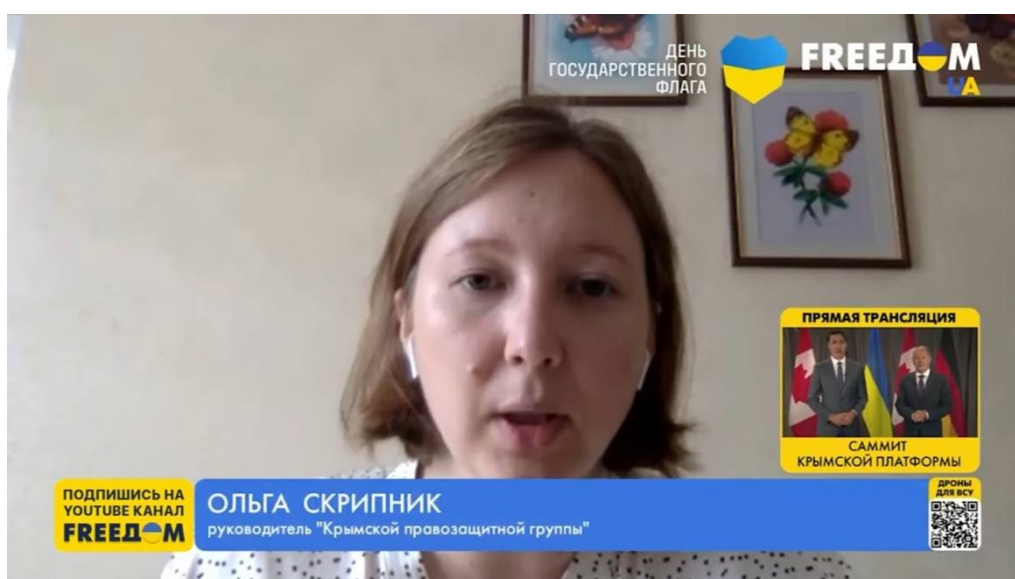
Питання звільнення Криму від російських загарбників тісно межує з існуванням суверенної України та ролі росії як екзистенційної загрози українській державності. Звільнення Криму – можливе та пріоритетне, але до цього кроку мають бути готові не тільки Збройні Сили України, а кожен українець, адже попереду важка та довга, але така необхідна, реінтеграція українського Криму, де останні 9 років країна-агресор росія винущувала усе: від критичного мислення пересічного жителя і до фізичного винищення проукраїнських сил, корінного населення півострова. Крим – Україна!

Додаток Б.

Відеоматеріали до пілотного випуску авторської програми «Злочини росії проти правозахисників та журналістів Криму. Майбутнє українського півострова»

Сюжет «Права людини в Криму. Реалії», інтерв'ю з Ольгою Скрипник керівницею Кримської правозахисної групи.

<https://youtu.be/4H53H5rNB08>

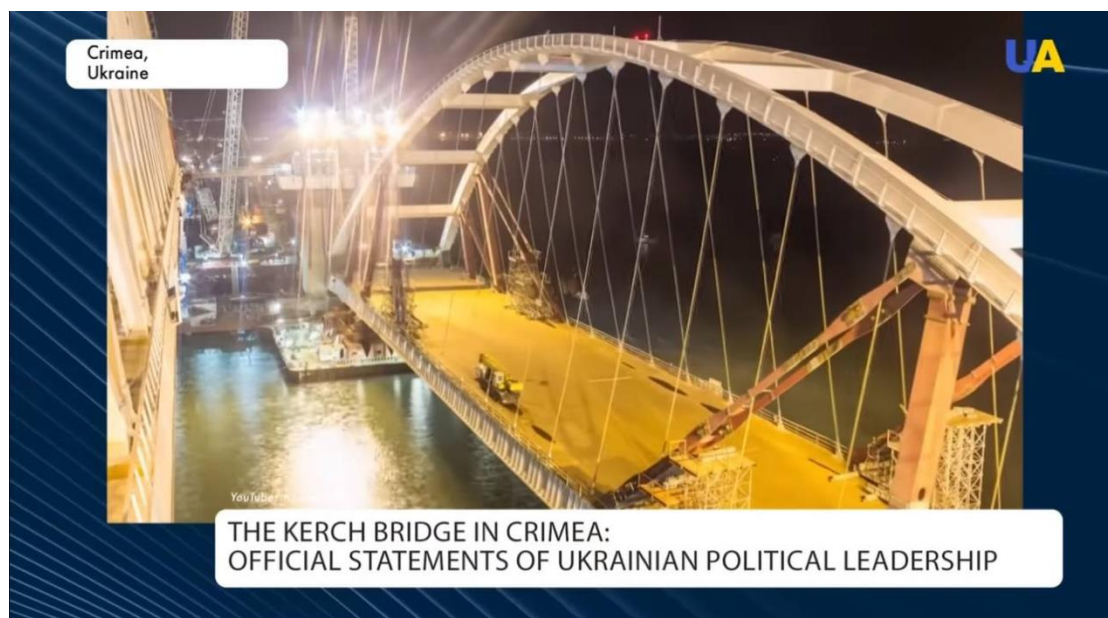
Сюжет «Кримські татари та російсько-українська війна», інтерв'ю з членом Меджлісу кримськотатарського народу Гаяною Юксель.

<https://youtu.be/mjEMZpAUa9M>

Сюжет «The Kerch bridge in Crimea: official statements of ukrainian political leadership»

<https://www.youtube.com/watch?v=KjNzmWfuWVw>

Сюжет Crimea «Platform Summit. NATO will continue to stand with Ukraine for as long as it takes»

<https://youtu.be/DRebEJIHdk>

Сюжет «Дипломатия или военный путь. Будущее полуострова Крым»

<https://youtu.be/JIvdPdX0FWs>

FREEDOM
UA

Мы собираемся освободить все наши территории, все, включая Крым. Полуостров – стратегическая цель для Украины, потому что это украинская территория. Мы будем двигаться шаг за шагом в направлении освобождения всех территорий.

АЛЕКСЕЙ РЕЗНИКОВ
МИНИСТР ОБОРОНЫ УКРАИНЫ

В интервью CNN

ПОДПИШИСЬ НА
YOUTUBE КАНАЛ
FREEDOM

**ДИПЛОМАТИЯ ИЛИ ВОЕННЫЙ ПУТЬ:
БУДУЩЕЕ ПОЛУОСТРОВА КРЫМ**

ПОДДЕРЖИ
УКРАИНУ

